

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lärares kunskap om sekretess

En pilotstudie bland lärare om sekretessproblematik i förskola och grundskola

Anulf, Annsofie & Magnusson, Malena

”Inriktning/specialisering/LAU370

Handledare: Mikael Persson
och Mathias Zannakis

Examinator: Jan Strid

Rapportnummer: Vt08- 2490- 01

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Syftet är att belysa lärares kunskap om sekretessproblematik som uppstår i förskolans och grundskolans vardagliga verksamhet. Vår huvudfråga är vilken kunskap lärare har kring sekretessproblematik. Vi har gjort en empirisk undersökning i form av en kvantitativ enkätstudie med kunskapsfrågor och fallscenarior som bygger på sekretessproblematik som uppstår i lärares vardagliga arbete. Vår hypotes var att lärare har bristfälliga kunskaper i sekretessproblematik. Lärare har bristfälliga kunskaper om offentlighets- och sekretesslagstiftningen på ett övergripande plan. Om hypotesen skulle ges stöd skulle lärarna som grupp ha fel på över 50 % av hela enkäten. Vi trodde att vidare skulle få se skillnad på lärarnas kunskap beroende på: yrkesverksamhet, erfarenhet inom läraryrket, hur ofta de reflekterat kring sekretessproblematik och hur ofta ledningen uppmärksammar frågor kring sekretessproblematik. Det har visat sig vara svårt att se samband mellan de olika variabler och lärares kunskap i frågor kring sekretessproblematik. Det visade sig att de olika kategorierna vi delat in lärarna i blev extremt ojämnt fördelade inom kategorierna. Vår uppfattning är att en myndighet är just en myndighet för att den bygger på offentlighetsprincipen som bland annat innebär allmänna handlingars offentlighet. Sekretesslagen finns för skydda den enskilda personens integritet. Som vi ser det ruckas en myndighets grundläggande principer som demokrati när dessa bestämmelser inte följs. För den enskilda individen innebär detta i sin tur att hon inte har de skydd som bestämmelserna finns till för, som till exempel att handlingar och uppgifter som egentligen är sekretessbelagda lämnas ut eller att handlingar och uppgifter som är offentliga undanhålls. Har man tillräcklig kunskap om sekretessbestämmelserna som gäller i förskola vet man både vad man får och inte får yppa för information. Kunskapsbrist om sekretess kan innebära att individerna inte har de skydd som lagen säger att de har rätt till. Lärarna visade i vår undersökning en anmärkningsvärt låg kunskap och vi ser att sekretessproblematik är ett område som inom en snar framtid bör prioriteras.

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Kunskap om sekretess i vardagen: en utforskande pilotstudie bland lärare om sekretessproblematik i vardagen.

Författare: Anulf, Annsofie & Magnusson, Malena

Termin och år: VT 2008, termin 7 & 8

Kursansvarig institution: Stukat, Staffan, Sociologiska institutionen

Handledare: Persson, Mikael & Zanakis, Mathias

Examinator: Jan Strid

Rapportnummer: Vt08- 2490- 01

Nyckelord: sekretess, sekretessproblematik lärare, kunskap, organisation, förskola, grundskolan,

FÖRORD	4
1. INLEDNING	5
1.1 MOTIV.....	5
1.2 PROBLEMMOMRÅDE.....	5
1.3 SYFTE.....	5
1.4 AVGRÄNSNING.....	6
2. METOD	7
2.1 EN KVANTITATIV FRÅGEUNDERSÖKNING.....	7
2.2 UTFORMNING AV ENKÅTEN.....	8
2.3 RELIABILITET OCH VALIDITET.....	9
2.4 KODNING OCH INLÄSNING AV DATA.....	10
3.5 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	10
3.6 URVAL.....	11
4. HYPOTES	12
5. LAGAR, TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING	13
5.1 LAGAR.....	13
5.1.1 Handlingar.....	13
5.1.2 Allmän handling offentlig eller hemlig.....	14
5.1.3 Generellt om sekretess i förskola och grundskola.....	14
5.1.4 Samtycke.....	16
5.1.5 När information ska och kan lämnas ut.....	17
5.2 SEKRETESS I ELEVERNAS INTRESSE- DOKUMENTATION, SAMVERKAN OCH INTEGRITET I SKOLAN- ETT BETÄNKANDE FRÅN REGERINGEN.....	18
5.2.1 Elevvård och sekretess.....	19
5.2.2 Grundskolans hantering av personuppgifter.....	19
5.3 ORGANISATIONSTEORI.....	19
5.3.1 Organisationsteori i offentlig sektor.....	20
5.3.2 Institutionellt- och instrumentellt organisationsteoretiskt perspektiv.....	20
5.3.3 Gruppen i en organisation.....	22
5.3.4 Ledarskap.....	22
6. RESULTAT	23
7. RESULTAT OCH DISKUSSION	36
7.1 FÖRSKOLAN OCH GRUNDSKOLAN SOM ORGANISATION.....	36
8. SLUTSATS	39
9. DIDAKTISKA KONSEKVENSER	40
10. REFERENSER	42
10.1 LITTERATUR.....	42
10.2 WEBBSIDOR.....	42
10.3 ÖVRIGA REFERENSER.....	42
11. BILAGA	43
11.1 ENKÅTEN.....	43

Förord

Det här uppsatsarbetet har varit en av de största utmaningarna för oss under hela vår tid på lärarprogrammet. Vi har ätit, andats och levt med arbetet 24 timmar om dygnet. Man sa till oss att välja ett område som vi redan kände till och använda oss av metoder vi redan hade prövat. Det gjorde oss ännu mer sporrade att pröva något nytt och spännande. Varför ska man alltid hålla sig på ”mammans gata”, det trygga och hemmablinda? Det för oss utforskade området som uppsatsarbetet inneburit med teknik, teori, lagtext och metod har varit en gigantisk barriär att ta sig över. Det här uppsatsarbetet har givit oss nya perspektiv och vi är glada att vi tog oss an utmaningen.

Tack till:

Mikael Persson och Mathias Zannakis vår handledare, Marika Sanaksenaho, Johan Tidaholm, Anna Frid, Camia Pettersson, alla förskolor och skolor som deltagit i undersökningen, Peo som har lånat ut sin bil, våra familjer.

1. Inledning

1.1 Motiv

Lärare som arbetar i förskolans och grundskolans verksamhet hanterar dagligen frågor som rör sekretessproblematik. Vårt intresse för sekretess i grundskola och förskola väcktes under den tid då vi båda arbetade inom dessa verksamheter. Vi har båda arbetat inom förskolan i över 5 år vardera. Och vi har båda upplevt att vi inte haft tillräckligt med kunskap för att hantera frågor och fall kring sekretess, men det har ändå varit frågor som vi ständigt mött i vårt vardagliga arbete som lärare. Vi har båda två befunnit oss i situationer då vår kunskap kring sekretessbestämmelser brustit och vi inte varit förmögna att agera korrekt. Bristande kunskap kring sekretess är ett problem vi upplevt inte bara gäller oss själva, utan det något som vi upplever som ett generellt problem. Under de år vi arbetat i förskolans och grundskolans verksamhet har vi upplevt att frågor kring sekretessproblematik aldrig dykt upp vid de gemensamma samtalssituationer som arbetsplatsträffar, möten med personallag osv. som vi deltagit i som verksamma lärare. Vi har under senare tid förstått hur man kan, och bör hantera frågor kring sekretess många gånger handlar om att tolka lagtextens innebörd. Men vi tror också att det handlar om att ha tillräcklig kunskap för att kunna veta vad man som tjänsteman har för ansvar och skyldigheter som anställd i en myndighet.

1.2 Problemområde

Som tjänsteman i en myndighet är man en myndighetsutövare och det innebär att veta vilka lagar förskolan och grundskolan lyder under. Vi anser att det är viktigt att fokusera på de här frågorna eftersom vi ute i praktiken upplevt något som vi såg som en brist i lärarens kunskap, hantering av frågor kring sekretessproblematik. I lärarens arbete som myndighetsutövare ingår en hel del att hålla reda på kring frågor om sekretess. Vi tror också att det kan vara svårt för lärare att kunna tillämpa lagbestämmelserna i praktiken. Det är lätt att beskylla lärarna för den bristande kunskap som vi stött på i verkligheten och även hos oss själva i vårt arbete som lärare. Den enskilda läraren ansvarar delvis själv för att ta reda på och skaffa kunskap om vad offentlighetsprincipen och sekretesslagen innebär. Även ledningen i organisationen har ansvar för att lagar och bestämmelser följs. Kunskapen är av betydelse för att kunna navigera i frågor som rör bestämmelserna. Vi har sökt efter tidigare forskning inom området utan resultat. Det finns ingen tidigare vetenskaplig undersökning inom området att luta sig mot. Vår studie blir därför en utforskande pilotstudie inom området: lärares kunskap om sekretessproblematik. Vi vill bidra till att belysa detta utforskade område och hoppas givetvis att vi genom vår undersökning kan bidra till detta.

1.3 Syfte

Syftet är att belysa lärares kunskap om offentlighetsprincipen och sekretesslagen. Hur hanterar lärare sekretessproblematik som uppstår i förskolans och grundskolans vardagliga verksamhet. Vi ska ta reda på detta genom att undersöka hur förskollärare och

lärare hanterar fall och fiktiva scenarion kring sekretessproblematik. För att förtydliga hur vi ska besvara vårt syfte ytterligare har vi ställt följande frågor.

Vilka kunskaper har lärare om sekretess?

Vilken kunskap har lärare om scenarion kring sekretessproblematik?

1.4 Avgränsning

Vårt syfte är främst att belysa lärares kunskap inom området sekretessproblematik i grundskolans och förskolans vardag. Vi kommer delvis att försöka förklara varför kunskapsläget ser ut som det gör. Däremot kommer vi visa på samband mellan kunskaper och möjliga förklaringsfaktorer. Genom att använda oss av organisationsteori i analys och diskussion talar vi generellt om hur offentliga organisationer fungerar. Det finns en mängd olika perspektiv inom organisationsteorin och vi ser inte att det är av relevans för vårt arbete att redogöra för flera teorier i detalj, utan vi avser enbart använda oss av organisationsteorin på ett övergripande sätt.

2. Metod

2.1 En kvantitativ frågeundersökning

Då man använder sig av kvantitativa enkäter får alla som deltar i undersökningen svara på samma frågor vilket innebär att personliga möten med informanterna inte är behövligt. Vid enkätundersökningar är det möjligt att ta del av en stor mängd information om personers företeelser och åsikter, som man sedan kan omvandla till siffror. Siffrorna underlättar möjligheterna att jämföra olika människors enkätsvar med varandra. Då blir de mönster och ordningar som vi finner i analysen tydliga och resultaten kan antas vara generella. Nackdelen med att resultaten blir generella och breda har svårighet att bli särskilt djuplodande (Stukát, Staffan. 2005).

Vi har valt att göra en enkätundersökning för att nå en större mängd lärare och ett bredare resultat än vad som hade varit möjligt för oss med t.ex. intervju eller observation som metod. Dessutom vill vi belysa lärares kunskap om offentlighetsprincipen och sekretesslagen och inte hur de tänker kring dessa frågor eller hur de tänker runt sitt sätt att hantera frågor kring sekretess. Vårt syfte är inte heller att försöka förklara varför kunskapen är fördelat på visst sätt utan vi vill få en överblick över hur lärares kunskap kring sekretessproblematik ser ut. Om vi istället hade använt oss av intervjuer skulle resultaten enbart gälla de enskilda fallen vi intervjuat och det hade inte varit generaliserbara på samma sätt som en enkätundersökning blir. Fördelen hade istället varit att den hade kunnat ge oss en djupare inblick i hur och varför lärare tänker på ett specifikt sätt kring sekretessproblematik (Stukát 2005).

När man ska analysera information från en enkätundersökning kan mätningen av informationen ske med hjälp av olika skalor för att klassificera de olika variabler som finns i en studie. *Nominalskala* används för att dela upp olika grupper där det inte finns någon självklar ordning mellan värdena på en variabel, så som kön och yrke. Kön som variabel kan enligt (Trost, Jan. 2007) ha värdena man eller kvinna. Om man använder sig av *kvotskalor* innebär det att det som mäts har ett sammanhängande varierande numriskt värde. Det finns då en tydlig nollpunkt som gör det lätt att bedöma storleken mellan de olika värdena på det som mäts. *Intervallskalor* är skalor där det finns ett lika stort avstånd mellan skalstegen men det finns ingen självklar nollpunkt. *Ordinalskalor* används vanligtvis i undersökningar inom beteende- och samhällsvetenskaperna. Med hjälp av den typen av modell kan man säga om något är t.ex. högre eller bättre än något annat men det går inte att tilldela variabeln ett numriskt värde som man gör när man använder kvotskalor (Trost, 2007).

Vi kommer att använda oss av nominalskalor eftersom vi delvis har variabler som inte har ett något självklart värde som går att rangordna, de variablerna kommer vi att ställa mot svarsfrekvenserna som vi får fram i resultatet av fall- och kunskapsfrågorna. Varje korrekt svar vid en fråga och vid en delfråga ger värdet 1 poäng. I resultatet använder vi oss av rangordningsskalor och slår ihop de olika frågorna till index. Då kan vi mäta ett sammantaget värde istället för de enskilda frågorna i resultatet av enkäten vilket ger en större tillförlitlighet än om vi hade sett till respondenternas korrekta svar vid enskilda frågor i resultatet (Stukát. 2005).

2.2 Utformning av enkäten

Frågorna i enkäten är formulerade utifrån offentlighetsprincipen och sekretesslagen vi har att följa i förskola och grundskola. Vi har vidare försökt att relatera fallfrågorna och scenariorna till situationer kring sekretessproblematik som vi anser förekommer i förskolans och grundskolans verksamhet i en lärares vardagliga arbete. Enkäten är uppdelad i tre delar, 1 förförståelsedel som består av 8 frågor, 7 kunskapsfrågor och 4 fiktiva scenarion. Vi har med endast två attitydfrågor i vår enkät och de frågorna har gått ut på att den svarande har fått ta ställning till ett antal påståendesatser: mycket ofta, ganska ofta, inte ofta, inte alls. Skälet till att vi valt att ha med så få attitydfrågor i enkäten är att göra det så enkelt för den svarande att fylla i enkäten så noggrant som möjligt. Det är nog så tröttsamt för den svarande ändå att fylla i en enkät. Enligt Trost (2007) kan det bli förvirrande för den som ska svara med allt för många attitydfrågor att ta ställning till. Dessutom innehåller vår enkät inte mer än sammanlagt 17 frågor.

Strukturerad kan enligt Trost (2007) i metodsammanhang betyda att frågorna i en enkät eller i en intervju har fasta svarsalternativ, motsatsen är ostrukturerade frågor då svarsmöjligheterna är öppna. Ett ostrukturerat frågeformulär saknar helt eller delvis svarsalternativ. Frågor som är ostrukturerade har inte någon hög grad av standardisering. I kvantitativa undersökningar används ofta en hög grad av standardisering. Det betyder att det finns en liten variation i t.ex. frågornas utformning. Om en studie har låg grad av standardisering menas det att det finns stora variationer i t.ex. frågornas utformning. Vid enkätundersökningar är det eftersträvsvärt att forma enkäterna så de har en hög grad av standardisering. Detta när enkäter är ämnade åt att brukas i kvantitativa kontexter och nå många (Trost, 2007). Vi har försökt att ge vår enkät en hög grad av standardisering genom att utforma enkätformuläret så det ser likadant ut för alla i undersökningen. Vi har lämnat ut enkäterna till de olika förskolorna och skolorna samtidigt. Frågorna i hela enkäten har fasta svarsalternativ, varje fråga har ett till fyra svarsmöjligheter vilket gör vårt frågeformulär strukturerat enligt Trost (2007).

Vår enkät består av slutna frågor där den svarande får välja ett svarsalternativ. Frågor där den svarande själv ska fylla i kan det vara svårt att förstå vad den svarande har menat (Trost, 2007). Endast en fråga i enkäten är en öppen fråga och den bestämde vi oss att ta med eftersom vi inte var säkra på hur en sådan fråga kunde formuleras. Samma fråga återkommer sedan en gång till i enkäten fast då som en sluten fråga. Frågorna i förförståelsedelen är olika variabler som vi sedan ska utgå ifrån i en jämförelse mellan förskolans och grundskolans verksamhet. Variablerna är pedagogers utbildningsform och -längd, kön, ålder, verksamhetsområde och verksamhetslängd. Vi har en variabel som talar om i vilken utsträckning lärare har reflekterat kring sekretessfrågor under de två senaste åren. Slutligen har vi en variabel som talar om hur mycket arbetsledningen uppmärksammar frågor kring sekretess. Enkäten innehåller inte någon slutlig fråga där den svarande kunde fylla i övriga synpunkter vilken Trost (2007) menar är viktigt. Vi har i efterhand förstått att det kan innebära frustration för den svarande att inte få uttrycka sina åsikter om enkäten. Dessutom skulle det vara lärorikt för oss själva att få ta del av de svarandes åsikter om enkäten.

2.3 Reliabilitet och validitet

Med reliabilitet menas att resultatet från undersökningen skulle bli det samma om man gjorde den igen vid en annan tidpunkt men med samma metod och syfte. Detta förutsätter att det finns ett statistiskt förhållande hos människor. Vilket om man ser det från ett symbol interaktionistiskt perspektiv inte är möjligt, eftersom vi deltar i processer och då skulle resultaten snarare aldrig kunna bli dem samma. När man utformar en enkät är frågornas kongruens nödvändiga att tänka på. Med kongruens menas att man kan ställa liknade frågor men utforma dem på olika sätt, detta för att få med alla nyanser en fråga kan tänkas ge svar på. Utformar man enkäten så att den blir lätt fylla i blir precisionen större (Trost. 2005). Vi tror att vår enkät skulle ge samma utslag om den gjordes vid ett annat tillfälle och med samma metod och syfte. Därför tror vi även att resultaten från undersökningen har en hög reliabilitet.

Validitet betyder i hur stor utsträckning man mäter det som ska mätas. Frågor i en enkät ska då ställas på ett sådant sätt att den information som behövs blir tillgänglig för att kunna mäta det som uttalas ska mätas. Dessa två termer reliabilitet och validitet nyttjas då man sysslar med kvantitativa studier såsom enkät- eller intervjuundersökningar (Trost. 2005). Reliabilitet och validitet talar tillsammans och i relation med varandra om hur väl resultatet i studien stämmer överens med verkligheten. I en enkätstudie kan man ha mätt något och fått hög reliabilitet (tillförlitlighet) men validiteten kan vara låg. Däremot om reliabilitet är låg är alltid validiteten också låg. Har flera stycken t.ex. i en enkätundersökning missuppfattat en fråga är reliabiliteten låg och då även validiteten eftersom man inte längre vet att det som man hade för avsikt att mäta har blivit mätt. Därför är det viktigt när man analyserar svaren i en kvantitativ enkätstudie att ta reda på förhållandet mellan reliabiliteten och validiteten (Trost. 2005).

Vi är utöver kunskapsläget intresserade av att kunna se samband mellan de olika variablerna i vår undersökning. Eftersom vi vill göra mer än att bara beskriva ett kunskapsläge innebär det att vi måste göra en statistisk analys, en hypotesprövning. Det är nackdelen med att göra en analys på ett s.k. stickprovsresultat så som vi ska göra. Det hade varit omöjligt för oss att ställa alla variablerna i enkätundersökning eftersom det finns en oändlig möjlighet att kombinera de olika variablerna i enkätformuläret med varandra (Stukat. 2007). Vi kan inte statistiskt säkerställa undersökningen eftersom vi har hela 83 av 150 enkäter obesvarade och mängden gör att vår undersökning blir svår att säkerställa och generalisera. Vi har sammanlagt 67 stycken besvarade enkäter.

Vi har efterhand upptäckt att några av frågorna i enkäten är otydliga. Vi har t ex sett att vi använt oss av en negation i fråga 1 i kunskapsdelen och vi vill själva påpeka att detta gör validiteten på frågan låg. Vilket i sin tur kan innebära att svaren till fråga 1 kan ha en låg tillförlitlighet. Vi anser att frågan är så viktigt i frågesammanhanget då den ställs sammanhängande med de två följande frågorna i enkäten att vi har valt att ha med den ändå. Vi har tyvärr varit tvungna att ta bort fråga 4 och 5 i kunskapsdelen efter att resultatet samlats in eftersom de frågorna inte har något korrekt svarsalternativ. När vi granskade enkäten närmare insåg vi att vi formulerat frågorna på ett felaktigt sätt vilket gör att frågorna har så låg validitet att den inte går att ha med i resultatet.

2. 4 Kodning och inläsning av data

Vid inläsning av data vi samlat in kommer vi använda oss av statistikprogrammet SPSS som hjälper oss att bearbeta och analysera vårt insamlade material och vi behöver inte räkna för hand. Innan inläsningen kodade vi med siffror på enkäterna för att sedan lätt kunna läsa in informationen. Enligt Trost (2007) kan det bli mer omständligt men fördelen är att vi lätt kan gå tillbaka till vår grundkälla om något blir fel och se var felet ligger (Trost. 2007). Då vi kodade in data i datorn gjorde vi det först till ett exceldokument, en av oss läste in vårt kodade material från enkäterna och den andra förde in dem i datorn. När allt var inlagt i dokumentet skickade vi det till Stefan Dahlberg som konverterade dokumentet till en savfil så det gick att lägga in i SPSS. När väl dokumentet var inlagt i SPSS kunde vi börja koda om resultaten. Vi kodade om resultatet så att all data blev kodad med samma siffror. Sedan kodade vi om dem en gång till så att vi skulle kunna tilldela det korrekta svaret värde 1 och det övriga svaren värde 0. Vi har alltså kodat resultaten i två steg vilket även gör det möjligt att ställa våra variabler mot samma fråga, fast i ena fallet visar resultatet vilken fråga respondenterna har svarat på och i det andra fallet visar resultatet antal korrekta svar på frågan. Frågan och svarsalternativen nedan får illustrera hur vi kodat.

Fråga 12. Hur agerar du om någon ringer till verksamheten och vill ta del av något barns/elevs IUP?

- 1= 0   Nej, alla IUP är sekretessbelagda
2= 0   Ja, en IUP är alltid en allmän offentlig handling
3= 1   Jag gör en bedömning om IUP: n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet

3. 5 Etiska överväganden

Sekretess är ett känsligt ämne att undersöka i form av att mäta en kunskap och kanske ännu känsligare när det handlar om att mäta antal korrekta svar i enkät. Vi har aldrig menat att få lärare att känna det som att vi på något sätt vill ”klämma åt dem”. Vi har under resans gång insett att vårt syfte är något problematiskt formulerat. Det är svårt att säga om det hade gått att formulera det annorlunda på ett annorlunda sätt. Det är alltid lätt att vara efterklok. Vi har varit raka och ärliga i vår intention att undersöka lärarnas kunskaper om sekretessproblematik. Alla som har deltagit i undersökningen har också gjort det av egen vilja. Vi har försökt utforma frågorna och enkäten med respondenterna i åtanke eftersom vi inte vill att de ska känna sig utlämnade på något sätt.

Vi undersöker ett ytterst känsligt område och vill värna extra mycket om de svarandes anonymitet pga. den känsliga information vi skulle kunna få reda på i undersökningen. Det skulle genom våra frågor kunna framkomma om lärare hanterar information på ett bristfälligt sätt som i verkligheten skulle kunna innebära att det har begåtts tjänstefel med böter eller straff som påföljd. Det skulle också kunna innebära att personers karriärmöjligheter påverkas. Därför är det ytterst viktigt att vi hanterar respondenternas anonymitet med stor varsamhet så att inte förskolor och skolor som deltagit i undersökningen går att spåra.

3.6 Urval

Då vi började vår planering av enkätstudien tänkte vi fördela enkäterna mellan två tillsynes olika stadsdelar i västra Göteborg. Vår idé var att vi kanske skulle kunna se skillnader mellan svaren i de två stadsdelarna. Till en början verkade detta inte vara ett problem utan vi delade ut enkäterna till grundskolor och förskolor i stadsdelarna och vi fick ett intryck av att alla enkäter skulle bli ifyllda och klara till nästa vecka. När vi sedan åkte runt till skolorna för att hämta enkäterna hade nästan ingen fyllt i dem. Andelen från förskolorna var klar. Vi bestämde oss därför för att vidga vårt inhämtningsområde och kontaktade fler grundskolor i västra Göteborg. I enkätundersökningen deltar förskolor och skolor i olika stadsdelar belägna i västra Göteborg pga. pragmatiska skäl. Vi har hela 83 av 150 enkäter obesvarade och mängden gör att vår undersökning blir svår att säkerställa och generalisera. Vi har hela 67 stycken besvarade enkäter. 42 respondenter är lärare i förskolan och 25 respondenter är lärare i grundskolan.

4. Hypotes

Vår hypotes är att lärare har bristfälliga kunskaper om offentlighets- och sekretesslagstiftningen. För att hypotesen ska stämma ska det ge utslag i hur de hanterar kunskapsfrågor och scenarior som handlar om dessa bestämmelser, utifrån förskolans och grundskolans vardag. Om hypotesen ges stöd ska lärarna som grupp ha fel på över 50 % av hela enkäten.

Vidare tror vi att vi kommer att se en skillnad på lärarnas kunskap beroende på eventuella samband mellan deras kunskap och olika variabler. Om hypotesen ska ges stöd kommer vi att kunna visa på samband mellan kunskaper och möjliga förklaringsfaktorer nedan.

1. Yrkesverksamhet
2. Erfarenhet inom läraryrket
3. Hur ofta de reflekterat kring sekretessproblematik
4. Hur ofta ledningen uppmärksammar frågor kring sekretessproblematik

T.ex. kan det som de har en ledning som oftare uppmärksammar frågor kring sekretessproblematik ha fler antal korrekta svar än de som har en ledning som mer sällan uppmärksammar frågor kring sekretessproblematik

5. Lagar, teori och tidigare forskning

5.1 Lagar

5.1.1 Handlingar

I Sverige gäller offentlighetsprincipen för alla verksamheter som är statliga eller kommunala, vilket betyder att verksamheterna ska vara öppna för samhällets insyn (Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt. 2007). En allmän handling är en handling som är inkommen eller upprättad hos myndigheten och förvaras där. Det faktum att handlingen förvaras på en myndighet dvs. arkiveras och registreras som är den allmänna handlingens kännetecken. Det är inte bara pappershandlingar som är allmänna handlingar utan även ljudupptagningar, bilder, dokument, föremål, disketter och e-post etc. De handlingar som förvaras på en myndighet ska ha tekniska hjälpmedel att tillgå om någon vill ta del av dessa handlingar (Rimsten. 2006).

En handling som är upprättad eller inkommen på en myndighet anses fortfarande vara en allmän handling om den flyttas från myndighetens lokaler. Om en pedagog t.ex. tar med sig prov hem för rättning är det alltså fortfarande en allmän handling. En handling är inkommen när den har anlät till myndigheten eller kommit behörig befattningshavare till handa, enligt kap 2. 10 § TF. Detta gäller även e-postmeddelande. Vad ett brev eller e-postmeddelanden innehåller avgör om det är en handling som inkommit till myndigheten. Ett brev som är av privat karaktär vilket skickats till en pedagog på en förskola anses inte vara en allmän handling (Rimsten. 2006).

Då en allmän handling kommer till myndigheten eller upprättats där ska den diarieföras utan dröjsmål. Diareföring syftar till att handlingarna registreras. Handlingen ska få en beteckning, ett diarienummer så att den snabbt kan identifieras och sökas fram (Rimsten. 2006). Registreringen gäller även för e-post och faxmeddelanden. Om man bedömer att en handling är av ringa betydelse för myndigheten behöver inte denna registreras, det kan rör sig om reklam, interna meddelanden etc. (Bengtsson et. al. 2006).

Alla allmänna handlingar behöver dock inte diarieföras utan i vissa fall kan det räcka med att myndigheten förvarar handlingen på sådant sätt att det är lätt att fastställa att en handling inkommit eller upprättats. Myndigheten kan alltså välja mellan att registrera eller på annat sätt skapa ordning och reda (Rimsten. 2006). En handling som får lämnas ut ska på önskan lämnas ut omedelbart eller så fort som möjligt. En IUP som är allmän och offentlig har vem som helst rätt att ta del av. Det ska göras en bedömning om IUP: n innehåller sekretesskyddade uppgifter och därefter ska uppgifterna eller en kopia av uppgiften lämnas ut. I vår enkät berör vi detta ämne med frågan: Hur agerar du om någon ringer till verksamheten och vill del av ett barns IUP? Respondenterna har tre olika svarsalternativ och det finns bara ett korrekt svar på frågan, nämligen att det är fullt möjligt för utomstående att ta del av en IUP som inte är sekretessbelagd. (fråga 2 kunskapsdelen, se bilaga). Man får sedan ta del av handlingen på myndigheten, läsa den där, skriva av eller fotografera. Man kan också begära att få en kopia av handlingen men då mot betalning. En handling som har vissa

hemliga delar ska göras tillgänglig så att man kan ta del av de delar som är offentliga (Strömberg et. al 2007)

5. 1. 2 Allmän handling offentlig eller hemlig

Allmänna handlingar kan vara offentliga eller hemliga (sekretessbelagda). Då en handling har karaktären av offentlig kan allmänheten ta del av handlingen tillskillnad från en sekretessbelagd handling som av skapats för att skydda den personliga integriteten. Sekretessbelagda uppgifter i en handling kan röra sig om ett barns missförhållande i hemmet eller annan information som kan göra att personen det gäller lider men. En IUP ska helst utformas på ett sådant sätt så att den inte innehåller några uppgifter av integritetskänslig karaktär. Om en IUP ändå innehåller integritetskänsliga uppgifter ska dessa uppgifter sekretessbeläggas. En IUP är således en allmän handling som allmänheten ska kunna ta del av om den inte är sekretessbelagd. Kunskapsdelen av vår enkät börjar med en fråga om i fall en IUP som inte är sekretessbelagd) kan förvaras öppet i lärarrum eller på skrivbordet på en avdelning. Svartalternativen är endast ja eller nej på denna fråga och det korrekta svaret är ja. Det faktum att en IUP är en allmän offentlig handling gör att den kan förvaras öppet så allmänheten har rätt att del av den (om den inte innehåller sekretessbelagda uppgifter) (fråga 1 kunskapsdelen se bilaga).

Det finns även handlingar som inte anses vara allmänna såsom arbetsmaterial som lärare och förskollärare använder som underlag för undervisning eller samling. Det kan även röra sig om material inför utredningar rörande en elev/barn. Handlingar som är kopplade till ett ärende som fortfarande är under utredning är inte heller de en allmän handling. Minnesanteckningar, utkast och koncept är aldrig allmänna handlingar eftersom de används som mellanprodukter och ska inte sparas efter t.ex. ett utvecklingssamtal (fråga 4 i kunskapsdelen i enkäten, se bilaga). Elevregister, dvs. vilka barn som går på en grundskola och närvarorapporter både från grundskola och förskola är offentliga handlingar (Bengtsson et. al. 2006). Om någon därför vill ta del av sådana handlingar är det tillåtet eftersom de är allmänna offentliga handlingar (fråga 3 i kunskapsdelen i enkäten, se bilaga). Protokoll som är förda under tex ett lärarmöte blir en allmän offentlig handling när den justerats men delar av protokollet kan vara sekretessbelagd. Eftersom protokoll är allmänna handlingar ska de diareföras (fråga 4 i kunskapsdelen i enkäten, se bilaga). Även om delar av allmänna handlingar är sekretessbelagda kan allmänheten ta del av de delar som inte är det.

5. 1. 3 Generellt om sekretess i förskola och grundskola

I förskolan är sekretess en huvudregel och där råder stark sekretess (omvänt skaderekvisit) och med det menas att man som myndighetsperson i verksamheten inte får röja uppgifter om den berörde kan lida men. I grundskolan gäller mindre stark sekretess (rakt skaderekvisit) där offentligheten är det vanliga träder sekretess i kraft då det finns anledning att tro att individen det berör kan lida men. Uppgiftens innehåll är det som styr vad som kan lämnas ut (Rimsten 2006).

Sekretess om den enskildes förhållande finns för att förhindra att känsliga uppgifter om förhållande lämnas ut oreflekterat och vanemässigt av tjänstemannen i myndigheter och mellan myndigheter (Olsson. 2006). Ledningen ska se till att den

nyanställda får skriva på tystnadspliktsavtal samt att förklara vikten av tystnadsplikten och vad som kan bli konsekvensen av att den bryts. Tystnadsplikt gäller alltid även om ett tystnadspliktsavtal inte skrivits under och huvudsyftet med att skriva på ett avtal är för att göra den som skriver under medveten om tystnadsplikten. I en rättslig prövning av ett fall kring tystnadsplikt kan brist på information från ledningen till den anställda i verksamheten leda till förmildrande omständigheter för den anställdes del.

Alla personer som är verksamma i en myndighet innefattas av sekretesslagstiftningens regler om sekretess och tystnadsplikt. Även t.ex. vikarier, vaktmästare och andra som kanske bara arbetar tillfälligt i grundskolan ska följa bestämmelserna om sekretess. Praoelever har inte tystnadsplikt då de inte räknas som aktiva i verksamheten men en praktikant från högskolan lyder under tystnadsplikten då hon räknas som aktiv i verksamheten. Tillfälliga besökare står aldrig under tystnadsplikten. Inte heller fritidsledaren står under sekretesslagen under fritidsverksamheten utan enbart i skolverksamheten. Arbetar en person under flera myndigheter som kanske t.ex. en specialpedagog är det viktigt att hålla isär de olika sekretessbestämmelserna för de olika myndigheterna.

Alla på grundskolan kan ses som en del av elevvård som håller i elevvårdande ärenden. Det kan vara att elever som pga. av medicinskt skäl behöver specialkost i skolbespisningen och då innefattas även personalen där i det elevvårdande ärendet. Ledningen ska se till att den nyanställda får skriva på tystnadspliktsavtal samt att förklara vikten av tystnadsplikten och vad som kan bli konsekvensen av att den bryts. Tystnadsplikt gäller alltid även om ett tystnadspliktsavtal inte skrivits under och huvudsyftet med att skriva på ett avtal är för att göra den som skriver under medveten om tystnadsplikten. I en rättslig prövning av ett fall kring tystnadsplikt kan brist på information från ledningen till den anställda i verksamheten leda till förmildrande omständigheter för den anställdes del (Olsson. 2006).

Sekretess mellan olika myndigheter och verksamhetsgrenar inom myndigheter är fundamentet i sekretesslagstiftningen. Den är till för att skydda individen från att myndigheter ska få för stor tillgång till sekretessbelagd information som rör den enskildes privatliv. Information ska inte kunna samköras mellan myndigheter. I äldre sekretesslagstiftning fanns inte detta hinder för myndigheter men idag är en myndighets grunduppgift att ägna sig åt sin egen verksamhet. Om en myndighet absolut behöver lämna ut sekretessbelagd information till en annan myndighet för att myndigheten ska kunna utföra sin verksamhet finns det speciallagstiftning utöver sekretesslagstiftningen som stödjer detta. Varje kommunal nämnd så som förskola och grundskola är en egen myndighet. Sekretess gäller också mellan samma myndigheter om de ligger i olika stadsdelar eller kommuner eftersom de räknas som olika myndigheter (Olsson. 2006).

Eftersom förskola och grundskola tillhör olika myndigheter är det inte tillåtet att utbyta information mellan dessa myndigheter utan vårdnadshavarnas samtycke. Vi har under våra verksamma år i förskolan stött på tveksamheter i hur lärare hanterar utlämnandet av information mellan myndigheter i samband med att 6-åringarna ska börja i förskoleklass. I falldelen av vår enkät vill vi med ett fiktivt scenario försöka belysa denna problematik. I scenariot undrar vi om lärarna i förskolan får berätta för lärarna i förskoleklassen om det finns några stökiga barn de borde kännas vid. Detta

utan samtycke från föräldrar. Det korrekta svaret är att den typen av information inte kan bytas mellan myndigheter om inte samtycke finns (fall 1 falldelen se bilaga).

5. 1. 4 Samtycke

Samtycke möjliggör för förskolan och grundskolan att ta kontakt med andra myndigheter genom att få ett samtycke att uppgifter lämnas ut av den berörda personen. Förskolans personal kan t.ex. lämna ut känsliga uppgifter om de har föräldrarnas samtycke till att göra det. En lärare i förskolan kan således aldrig utan samtycke lämna uppgifter när t.ex. BVC kommer på besök. I enkäten har vi frågat om lärare får lämna ut information till BVC eller skolsköterskan om hon/han skulle söka upp läraren och fråga om sociala problem kring ett specifikt barn. I frågan står det ingenting om att det finns samtycke och för lärare i förskolan blir då det korrekta svaret nej, de får inte prata med BVC och inte samtycke finns (fråga 6 kunskapsdelen se bilaga). Samtycket behöver inte vara skriftligen men ska dokumenteras på någon sätt, genom journalföring eller minnesanteckning. Grundprincipen för samtycke är att den enskilde ska veta vilken information det rör sig om och i vilket sammanhang den ska lämnas ut. Generella samtyckesblanketter är inte regelriktiga och räcker inte för att information ska kunna lämnas ut. Information ska aldrig lämnas ut utan stor respekt för den enskilda personen (Olsson. 2006). Däremot kan en lärare i grundskolan obehindrat lämna ut uppgifter till skolsköterskan i ett ärende om hur ett problem ska lösas med någon elev pga. av att grundskolan har svagare sekretess än förskolan (SVENSKA KOMMUNALFÖRBUNDET 2001) För att återkomma till frågan i vår enkät om skolsköterskan och BVC menar vi att i grundskolan kan lärare prata med skolsköterskan om sådana uppgifter utan att samtycke finns. (fråga 6 kunskapsdel se bilagan).

Det räcker oftast med en vårdnadshavares samtycke men då måste vårdnadshavarna vara överens om att uppgifter får lämnas ut. Vid 12 års mognadsålder kan barnet ibland själv bestämma om hon vill att uppgifter ska lämnas ut. Grundregeln är att barnet måste förstå vad saken handlar om. För informationsutbyte mellan personal inom samma verksamhetsgren behövs inte samtycke. Två förskollärare kan utbyta information om informationen är nödvändig för att de ska kunna utföra sina arbetsuppgifter. Ibland ska ändå den enskilda personen informeras om att andra personer i verksamheten kommer att informeras (Olsson. 2006).

Det innebär att allmänt prat mellan två lärare i förskolan eller mellan två lärare i grundskolan om ett barns/ elevs hemförhållanden inte är tillåtet enligt sekretesslagen. Det är endast tillåtet om de behöver informationen för kan utföra sitt arbete. I falldelen av enkäten har vi formulerat ett fall där två lärare pratar om ett barns/elevs föräldrar som nyligen har skilt sig och de pratar om problematiska händelser kring barnet och föräldrarna. Frågan vi ställer till lärarna som besvarar enkäten är: vad säger sekretesslagen om ett sådant informationsbyte av denna karaktär mellan klasser/avdelningar? Lärarna har tre svarsalternativ att välja mellan på frågan och det korrekta svaret är att de inte får avslöja personliga förhållanden kring ett barn/elever och dess anhöriga enligt sekretesslagen (fall 2 falldelen se bilaga).

5. 1. 5 När information ska och kan lämnas ut

Vid anmälningsplikt är tjänstemannen skyldig att lämna ut sekretessbelagd information till annan myndighet. Vid missförhållanden i hemmet ska det göras en anmälan till socialtjänsten. Det innebär att en anmälan ska göras även om personalen är osäker i frågan om missförhållandet då anmälningsplikt gäller. Förskole- och skolpersonal har också vittnesplikt i rättegång om misstanke om brott föreligger. Andra tillfällen då information ska lämnas från en myndighet är när tillsynsmyndigheter skolverket, kommunen, JO, JK och HSV behöver informationen för att kunna granska en myndighet. Denna skyldighet gäller även sekretessbelagd information (Olsson. 2006).

Generalklausulen möjliggör informationsbyte av sekretessbelagda uppgifter mellan myndigheter och till verksamhetsgrenar inom en myndighet utan samtycke av vårdnadshavaren. För att få lämna ut sådana uppgifter måste en bedömning göras om uppgiften behövs för tjänsten. Om sådant behov finns sätts myndighetens behov av att veta om personliga förhållanden före att den enskilda personen kan lida men av att uppgiften röjs (Olsson. 2006).

Det innebär att man får lämna ut sekretessbelagda uppgifter mellan myndigheter. Det sista fallet i enkäten problematiserar en fråga av detta slag. Fallet handlar om en pojke som ska flytta till en annan kommun och börja i en grundskola/förskola där. Pojken har koncentrationssvårigheter och har innan haft extra stöd i verksamheten. Pojkens nuvarande lärare vill nu berätta för pojkens nya lärare om detta men vårdnadshavarna inte har gett sitt samtycke till detta. Frågan till fallet är om den nuvarande läraren kan lämna ut uppgifterna till den nya läraren. Det finns fyra svarsalternativ till frågan och det korrekta svaret är att det är möjligt att berätta om att pojken är i behov av extra stöd på grund av sina koncentrationssvårigheter. Detta för att lärare kan använda sig av generalklausulen om det behövs för tjänsten. (fall 4 se bilaga). I vissa fall är det istället en skyldighet att för en myndighetsperson att lämna uppgifter till en annan myndighet och då fungerar generalklausulen som ett stöd för det. En sjuksyster på en grundskola skulle t. ex kunna vara skyldig att i vissa fall ge känslig information om en elev för lärarens behov i tjänsten, enbart för behov i tjänsten. Generalklausulen kan användas av alla personer i en myndighet. Något som uppgiftslämnare måste tänka på är om hon t.ex. lämnar uppgifter till en myndighet somt. ex fritidsverksamhet eftersom det är en myndighetsgren som inte lyder under någon tystnadsplikt. Om en myndighetsperson skulle befinna sig i en hotad situation med fara för sitt liv får hon också lämna ut känslig information (Olsson. 2006).

Sekretesslagstiftningen bestämmelser är avpassade för att gälla mellan myndigheter och mellan egna verksamhetsgrenar inom en myndighet. Med undantag för dataregister är sekretesslagstiftningen inte speciellt avpassad för hur känslig information ska hanteras inom en myndighet mellan tjänstemän. Dataregister kan aldrig användas av vem som helst inom en myndighet om det inte finns särskilt behov för att tjänstemannen ska kunna fullgöra sitt arbete i verksamheten. Lagstiftningen innebär att t. ex två förskollärare, lärare som arbetar under samma kommunala nämnd skulle kunna utbyta information med varandra. Även om det inte är ett brott mot lagen att utbyta känslig information ska aldrig känsliga uppgifter diskuteras hur som helst.

Det ska alltid ske en etisk bedömning om vad som är lämplig information att utbyta och inte (Olsson. 2006)

5. 2 Sekretess i elevernas intresse- Dokumentation, samverkan och integritet i skolan- ett betänkande från regeringen

Sekretess i elevernas intresse är ett betänkande från regeringen. Utredningen *Sekretess i elevernas intresse* gjordes på uppdrag av regeringen år 2002 av en särskild utredningskommitté för att göra en översyn av bestämmelserna om sekretess i grundskolan. Utredningen är en genomgång och granskning av de bestämmelser som finns i sekretesslagen om sekretess i förskola och rör dokumentation av enskilda elever, elevvård, skolverkets möjlighet till tillsynsverksamhet och grundskolans användning av datorn i grundskolan.

Anledningen är att dokumentationen av elever i form av åtgärdsprogram, skriftliga omdömen för elever som inte når målen, skriftlig information i samband med utvecklingssamtal. Utredningen tar upp vad sekretesslagen gör gällande kring delvis arbetet med dokumentation kring enskilda elever i grundskola. Vidare är syftet med utredningen att försöka utröna om och vad som skulle behöva ändras i sekretesslagstiftningen för att anpassa den till grundskolans förhållanden. Utredningen är gjord på begäran av skollagskommittén. Utredningen slutfördes i november år 2003 (SOU 2003: 103).

I utredning utgjordes bland annat av en kartläggning över den dokumentation som görs om enskilda elever i grundskolan. Syftet var att kunna få en översikt över dokumentationen för att utifrån en analys kunna avgöra dokumentationens juridiska läge, för att kunna se över då gällande sekretessbestämmelser. Anledningen var bland annat att den ökade dokumentationen i grundskolans verksamhet har gjort att hanteringen av uppgifter om enskilda elever har ökat i olika sammanhang. Dokumentationen i grundskolans verksamhet har då fått en större betydelse i ljuset av sekretessbestämmelserna (SOU 2003: 103).

Utredningen har gjort en kartläggning av dokumentationen av enskilda elever i grundskolan för att göra en analys för att se om den dokumentationen av enskilda elever kan ses som allmänna handlingar. De har också undersökt om grundskolans verksamhet behöver speciellt anpassade bestämmelser utöver personuppgiftslagen ifråga om hantering av personliga uppgifter och datoranvändning för hantering av sådana uppgifter. Den ska också klargöra om uppgifter i dokumentation om enskilda kan ses som offentliga handlingar eller om de skulle kunna omfattas av sekretess. Utifrån analysen ska också lagförändringsförslag läggas fram (SOU 2003: 103).

Kartläggningen visar enligt författarna (SOU 2003: 103) att det är problematiskt för lärare att göra en bedömning utifrån offentlighets- och sekretessbestämmelserna om vad som gäller för olika dokument om den enskilde. Hantering av dokumentationen av den enskilda eleven har ökat för lärare. Idag har lärare både som enskild person och tillsammans i arbetslaget ett större ansvar att dokumentera och följa upp elevs skolsituation. Frågor som rör elevhälsovårdande åtgärder där lärare delvis ska hantera känsliga uppgifter om elever. Idag finns kravet på en lärare att kunna hantera känslig information i förhållande till de offentlighets- och sekretessbestämmelser som finns

att följa (SOU 2003: 103).”Även utökade utbildningsinsatser för att förbättra skolpersonalens kunskaper om offentlighets- och sekretesslagstiftningen bör övervägas” (SOU 2003: 103: 12).

5. 2. 1 Elevvård och sekretess

Sekretesslagen är idag inget hinder för att ett samarbete mellan personer som står under olika sekretessbestämmelser och det löser man oftast genom att skaffa samtycke från den elev eller de föräldrar informationen rör. I vissa fall behöver generalklausulen tillämpas och då behövs inget samtycke inhämtas. Generalklausulen möjliggör informationsbyte av sekretessbelagda uppgifter mellan myndigheter och till verksamhetsgrenar inom en myndighet utan samtycke av vårdnadshavaren. Men för olika personalkategorier inom grundskolans verksamhet finns inget hinder för samarbete. Personal som arbetar med elevvårdsfrågor kan uppleva att det sekretessbestämmelserna utgör ett hinder för ett samarbete. Det kan bero på att bestämmelserna är svårtolkade men också att det finns en kunskapsbrist om sekretesslagstiftningen. Dessa orsaker kan också leda till att information inte utbyts mellan personal i samma eller olika verksamhetsgrenar när det hade varit nödvändigt för att kunna utföra uppgifterna i verksamheten.

5. 2. 2 Grundskolans hantering av personuppgifter

Personuppgifter är all slags information som direkt eller indirekt kan kopplas till en fysisk person. Personuppgiftslagen (PUL) finns för att skydda den enskilda mot kränkning i hantering av personliga uppgifter (<http://www.notisum.se/rnp/sls/LAG/19980204.htm>)

När grundskolan lägger in elevers personuppgifter i dataregister gäller PUL för dessa uppgifter eftersom det inte finns några särskilda regler för hantering av dataregistrerade uppgifter i sekretesslagen för grundskolans verksamhet (SOU 2003: 103).

Personuppgifter som inte är sekretessbelagda får utan samtycke hanteras i grundskolans verksamhet i form av dataregistrering av personuppgifter om det är nödvändigt för grundskolans verksamhet, och i enlighet med PUL. Den registrerade ska meddelas vilken information som är registrerad. Känsliga uppgifter som etnisk tillhörighet, religion, sexualitet och andra uppgifter av liknande karaktär ska aldrig registreras. Den elevvårdande verksamheten är ett undantag och får hantera uppgifter av känslig karaktär utan samtycke av vårdnadshavaren. Exempel på sådana uppgifter är: åtgärdsprogram, protokoll och beslut som behövs för att kunna sköta om ärendet om en elev för att kunna tillgodose elevens behov. Utredningen har kommit fram till att ingen särskild reglering av hantering av personuppgifter behövs för grundskolans verksamhet (SOU 2003: 103).

5.3 Organisationsteori

Organisationsteorin har i huvudsak haft sin ämnesmässiga tyngd inom sociologi, företagsekonomi och psykologi. Det statsvetenskapliga ämnesområdet har avsevärt liten betydelse i organisationsteorin. Organisationsteori är traditionellt sett i utvecklad

för att kunna se till privata organisationer generellt men speciellt mot privata företag. Förenklat sagt kan man säga att man har använt sig av organisationsteori för att kunna se hur man ska kunna effektivisera en privat organisation. De härskande perspektiven inom organisationsteorin har varit bland annat ett effektivitets- och nyttoperspektiv. Intresset för teorins användningsområde har riktats mot privata företags organisationsstrategier i förhållande till problem och möjligheter. Inriktningen har varit inriktad mot tekniska miljöer i organisationen där fokus har legat på hur ekonomi, teknologi och marknad förhåller sig. Därför har organisationsteorin i störst utsträckning haft sitt fäste inom företagsekonomi vilket har medfört att den använts för att se till först och främst den privata sektorn och det har inneburit minskad uppmärksamhet för användning mot den offentliga sektorn (Christensen, Tom, Laegreid, Roness, G. Paul, Røvik, Arne, Kjell. 2005.) Enligt vår tolkning av Christensen et. al. (2005) är ovanstående förklaring anledning till att utgångspunkten och användningsområdet för organisationsteori har varit i den privata sektorn och inte huvudsakligen inom den offentliga sektorn.

Statsvetenskapen har med tiden gjort ett större anspråk på organisationsteorin och att använda sig av organisationsteori. Inom det statsvetenskapliga ämnet ligger intresset i att se till organisationer som utgörs av människor och människorna i en organisation. Fokus ligger på institutionella miljöer och det innebär att man ur ett organisationsperspektiv är intresserad av värderingar, normer, ideologier och läror (Christensen et. al. 2005).

5. 3 1 Organisationsteori i offentlig sektor

Christensen et. al. (2005) fokuserar på offentlig sektor och har sin utgångspunkt inom det statsvetenskapliga fältet. Vidare har boken sin fokus på hur offentlig sektors organisation ser ut och fungerar i 2 demokratiska länder som Sverige och Norge. Bokens huvudsakliga tema är relationen mellan offentlig organisation och innehållet i offentlig politik. Relationer mellan individ och organisation och mellan organisationer är utgångspunkten i boken. I den här boken är alltså det centrala förhållningssättet individen i organisationen och mellan organisationer och förhållandet mellan individuella faktorer och organisatoriska förhållanden ska analyseras (Christensen et. al. 2005). Det vi är intresserade av är författarnas fokus på relationen mellan individ och organisation och mellan organisationer som i vårt fall blir förhållandet mellan förskolans och grundskolans organisation. De organisationsteoretiska perspektiv som ligger till grund för vår analys är strukturellt- instrumentellt förhållningssätt och ett institutionellt förhållningssätt i förhållande till lärares kunskap om sekretessproblematik. Det instrumentella perspektivet ser organisationen som verktyg som finns till ledningens tillämpning. Den enskildes handlingsmöjligheter kan vara små i förhållande till de andra uppgifter som den enskilda har att uppfylla inom organisationens verksamhet i form av bestämda mål och värderingar (Christensen, et. al. 2005).

5. 3. 2 Institutionellt- och instrumentellt organisationsteoretiskt perspektiv

Det institutionella perspektivet innebär att det inom en institution finns regler, värderingar och normer som gör att organisationen får en mer självständigt hållning i

fråga om beslutsfattande som kan göra det svårt för organisationen att följa ledningens styrning. I den meningen är alla institutioner organisationer men organisationer behöver inte vara institutioner men kan ha mer eller mindre utav institutionella drag. De två perspektiven skiljer sig i att människorna som ingår i organisationerna agerar efter olika logiska mönster, vilken syn man har på vad handlingssätt är och hur man ser på förändring. Inom de institutionella perspektiven finns ytterligare två perspektiv, ett kultur- och ett mytperspektiv. Kulturperspektivet inriktar sig på värderingar och normer inom organisationen och mytperspektivet inriktar sig på värderingar och normer som finns i organisationens miljö (Christensen et. al. 2005).

I kultur- och mytperspektivet styrs agerande inom organisationer av positiva erfarenheter av hur man agerat tidigare i liknande situationer eller hur den omgivande miljön ser vad som är tillåtet agerande och inte. Förändring ur ett institutionellt perspektiv innebär i högre utsträckningen att målen successivt framställs inuti organisationen. Det innebär att handlingsmönster också handlar om att skapa åsikter och att hitta mål. Förändring ur ett institutionellt perspektiv innebär ofta att organisationen förändras trögt men successivt eller genom långa beständiga perioder som helt plötsligt byts ut av abrupt förändring. Inom det instrumentella perspektivet finns två förändringsmodeller (Christensen et. al. 2005).

Det instrumentella perspektivet har en logisk följdriktning som innebär ett handlande som styrs av ett konsekvenstänkande. Det innebär att handlingarna styrs av att den som agerar försöker förutse framtida konsekvenser av en handling. I det instrumentella perspektivet kommer målet antingen utifrån eller ifrån ledningen och det tillvägagångssättet går ut på att skapa verktyg för att möjliggöra att målen uppnås. Organisationen följer ledningens bestämda mål och inrättar sig efter ledningens begäran på förändring eller att den följer en utifrån förändrad uppmaning. I det instrumentella perspektivet kan det finnas en hierarkisk struktur där ledningen kontrollerar och beräknar som styr handlandet men det kan också finnas en mer kompromissande struktur där förhandlingar mellan organisationer och deltagare förekommer (Christensen et. al. 2005).

Det som karaktäriserar en offentlig organisation är att den har en politisk styrning som i grunden bygger på demokrati med folkvalda politiker. Därför utgör människorna i den offentliga organisationen grunden för bestämmandet. Alla offentliga organisationer arbetar mot politiska uppdrag och styrs av skriftliga lagar och bestämmelser. En offentlig organisation har flera olika funktioner och fungerar på många olika sätt. Den ska ta hänsyn till och tillfredsställa många olika parter och arbetar inte som en privat organisation mot marknadsekonomin och mot fri konkurrens och den har inte som mål att enbart drivas med vinst. Det innebär att offentliga organisationer är mer benägna att bli kritiserade eftersom det är multifunktionella. I multifunktionella organisationer kan det vara svårt att få alla målen tillfredsställda då man har så många att ta hänsyn till (Christensen et. al. 2005).

Förskolan och grundskolan är multifunktionella organisationer. Det innebär att de är organisationer som är mer öppna för inflytande och de anställda får mer att säga till om i organisationen. Det finns många olika offentliga organisationer som skiljer sig från varandra på flera olika sätt men de har också gemensamma utmärkande drag. De

finns till för att tillgodose speciella intressen och har beständiga beteendemönster och har tillgångar och premier i relation till de uppgifter de utför (Christensen et. al. 2005).

Organisationsteorin kan utifrån yttre regelverk och i rättsenlig mening förstå organisationens sätt att fungerar i förhållande till ytliga strukturer, faktorer i miljön (Christensen et. al. 2005). Christensen et. al. (2005) menar vidare att organisationen kan förstås i förhållande till traditioner och kulturer som uppstår inom organisationen samt hur organisationen styrs av ledningen. Vi kommer använda oss av organisationsteorin för att spekulera kring förhållandena i förskolans och grundskolans organisationer.

5. 3. 3 Gruppen i en organisation

Enligt Egil, Bakka, Fivelsdal, F. Jörgen, Linkvist, Lars (2006) påverkar grupperna i en organisation organisationens utveckling och tillvägagångssätt. Kulturen i organisationen påverkar vad det finns för regler normer och hur grupperna ser på vad som händer i organisationen. Gruppen är betydelsefull i alla förändringsarbeten i en organisation eftersom gruppen kan avgöra om förändringen kommer att lyckas eller inte. En grupp är inget statiskt enhetligt utan grupper består av 2 eller flera personer som har ett meningsfullt utbyte och kontakt med varandra.

5. 3. 4 Ledarskap

Ledarskapet är i hög grad av betydelse i en organisation. Inom forskning om ledarskap beskrivs arbetsledarens förhållanden med flera faktorer som karaktäriserar en ledares arbete. Faktorer som ger en bild av att ledaren är belastad i sitt arbete. Det är svårt att utifrån se något annat än att ledar ständigt måste ta hänsyn till alla yttre uppgifter som ingår i en ledares arbete. Ledarens arbete är inte främst den bild som man får utifrån, en strikt planerad tillvaro utan tvärom är arbetet präglad av oplanerade händelser (Bakka et. al. 2006:197).

Det instrumentella perspektivet innebär att ledningen styr enligt en formell struktur enligt en hierarkisk ordning. Ett förändringsarbete sker ur det perspektivet enligt utarbetade ramar där det finns rutiner för tillvägagångssätt för aktörerna. Ledningen har kontroll och styr organisationen efter utarbetade mål och aktörerna följer ledningens direktiv (Christensen et. al. 2005)

6. Resultat

Under följande rubrik kommer vi att göra en redovisning av resultatet av vår enkätstudie. Först kommer vi att redovisa svarsfrekvensen på hela enkätfrågeindexet dvs. alla frågorna i enkäten sammanslagna eftersom vi vill ge en helhetsbild av de svar vi fått i enkäten. Därefter redovisar vi frekvenser på kunskapsindexet och fallfrågeindexet var för sig. Detta följs av att vi ställer våra oberoende variabler mot det beroende variablerna med varandra för att försöka se mönster och samband i respondenternas svar.

- yrkesverksamhet
- erfarenhet inom läraryrket
- hur ofta de reflekterat kring sekretessproblematik
- hur ofta ledningen uppmärksammar frågor kring sekretessproblematik

Diagram 1

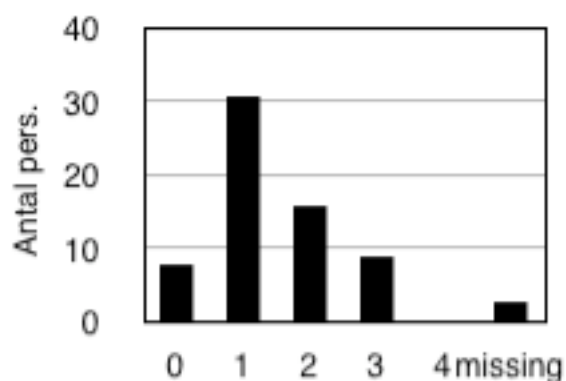

medelvärde: 3 poäng

Kommentar diagram 1: Övervägande delen av respondenterna har fyra korrekta svar (25,4 %) och (35,8 %) ligger under det beräknade medelvärdet (3,5) på korrekta svar på hela enkäten. (1,5 %) har sju korrekta svar och ingen har åtta korrekta svar. 61,2 % har alltså 4 korrekta svar eller lägre. Bortfallet på hela enkätindexet är 23,9 %. Resultatet på detta diagram ger vår hypotes stöd och visar på en relativt stor kunskapsbrist i hela lärarkategorin då en så stor andel som 61,2 % hade 4 korrekta svar eller lägre av totalt åtta möjliga korrekta svar på hela enkäten. Vi kommer längre ner i resultatet ge exempel på frågor som gett en låg korrekt svarsfrekvens och är exempel på frågor som lärare med stor sannolikhet hanterar i sitt vardagliga arbete.

Diagram 2

Antal korrekta svar på kunskapsdelen

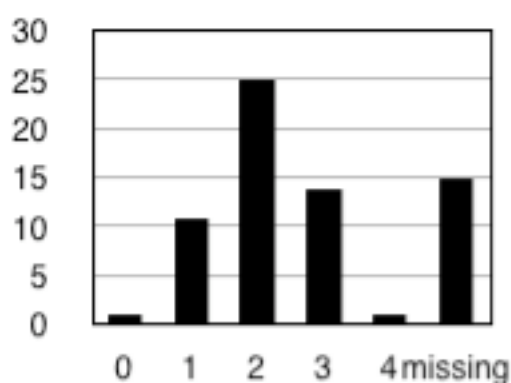
medelvärde: 1,4

Kommentar diagram 2: Av 67 respondenter har totalt 64 svarat. I kunskapsdelen har majoriteten (46,3 %) ett korrekt svar av 4 möjliga. Därefter har 23,9 % två korrekt svar och 13,4 % och 11,9 % har noll korrekta svar. Ingen hade 4 korrekta svar och bortfallet på kunskapsindexet är 4,5 %.

Diagrammet visar att mer än hälften av respondenterna har 82,1 % två korrekta svar eller lägre på kunskapsindexet.

Diagram 3

Antal korrekta svar på hela fallfrågeindexet

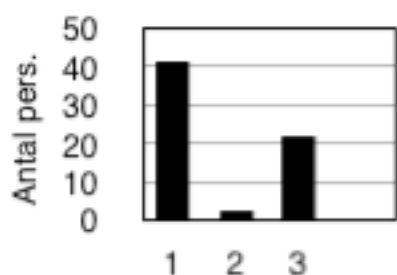
medelvärde: 2,1

Kommentar diagram 3: Av totalt 67 respondenter har 52 svarat. I enkätens sektion som behandlar olika fallscenarion har flertalet personer (37,3 %) två korrekta svar. 20,9 % har tre korrekta svar och 16,4 % har ett korrekt svar. 1,5 % har noll korrekta svar och 1,5 % har fyra korrekta svar. Bortfallet är 22,4 %. Diagrammet visar att mer än hälften av respondenterna 55,2 % har 2 korrekta svar och lägre av 4 möjliga korrekta svar. Endast 22,4 % har 3 korrekta svar och högre lika många ligger i bortfallsfrekvensen.

Diagram 4

Vilken verksamhet arbetar du inom?

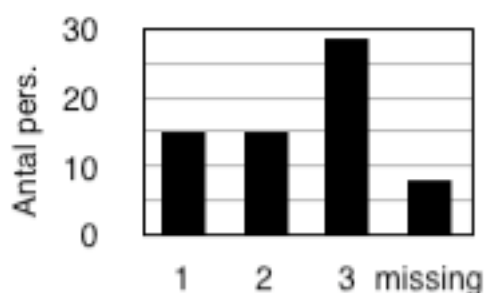

1. Förskola   2. Förskoleklass   2. Grundskola

Kommentar diagram: Av totalt 67 respondenter har 67 svarat. 67, 7 % arbetar inom förskola, 4, 5 % arbetar i förskoleklass och 32, 8 % arbetar i grundskola. Av respondenterna som deltog i vår undersökning arbetar den största delen i förskolan. Förskoleklass har den lägsta andelen lärare representerade i enkäten. Lärarna från grundskolan är på ett ungefär hälften så många som lärarna i förskolan.

Diagram 5

Fall 1. Under vårterminen pågår överflyttningsarbetet av sexåringar från Förskola till förskoleklass i samma rektorsområde. Under ett möte mellan pedagogerna undrar en pedagog från förskoleklassen om det finns några stökiga eller bråkiga barn i gruppen, som han/hon bör veta om innan barnen kommer till förskoleklassen. Får pedagoger i förskola och grundskola utbyta denna information utan samtycke från vårdnadshavare?

1. Förskolepedagogerna ska lämna ut sådana uppgifter om barn/elever till lärarna i förskoleklassen
2. Nej, eftersom förskolan, förskoleklass och skola tillhör olika myndigheter.
3. Nej, man bör inte utbyta sådana uppgifter om barn/elever mellan förskola och skola

Kommentar diagram: Av totalt 67 respondenter har 59 svarat. 22, 4 % svarar att förskolepedagogerna ska lämna ut sådana uppgifter till de nya lärarna i förskoleklassen. 22,4 % svarar att förskolan och grundskolan är olika myndigheter och att de ej skulle lämna ut enkäten och 43, 3% svarar att man inte bör utbyta sådana uppgifter mellan förskola och grundskola. 11, 9 % är bortfall.

Diagram 6

Fall 1. Under vårterminen pågår överflyttningsarbetet av sexåringar från Förskola till förskoleklass i samma rektorsområde. Under ett möte mellan pedagogerna undrar en pedagog från förskoleklassen om det finns några stökiga eller bråkiga barn i gruppen, som han/hon bör veta om innan barnen kommer till förskoleklassen. Får pedagoger i förskola och grundskola utbyta denna information utan samtycke från vårdnadshavare?

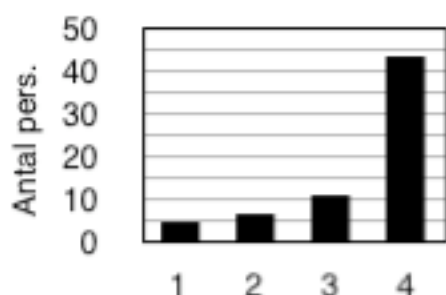

1. Förskolepedagogerna ska lämna ut sådana uppgifter om barn/elver till lärarna i förskoleklassen
2. Nej, eftersom förskola, förskoleklass och skola tillhör olika myndigheter
3. Nej, man bör inte utbyta sådana uppgifter om barn/elever mellan förskola och skola

Kommentar diagram: Totalt av 67 svarande har 59 svarat och bortfallet är 8 personer. Av total 42 lärare i förskolan har 25 svarat att man inte ska utbyta sådan information mellan förskola och grundskola. I samma kategori har minst antal personer (5 st) svarat att förskolepedagogerna ska lämna ut sådana uppgifter om barn/ elever till lärarna i förskolan. I förskoleklass har 1 av 2 lärare svarat att man inte bör utbyta sådana uppgifter mellan förskola och grundskola. Den andra har svarat att förskolan ska lämna sådana uppgifter till grundskolan. I grundskolan 10 av 18 lärare svarat att förskolan ska lämna ut sådana uppgifter till lärarna i förskolan. Bortfallet består av 8 av totalt 67 lärare. I förskolan har 25 svarat korrekt av totalt 41. I grundskolan har 4 svarat korrekt av totalt 18 och det finns i denna kategori inget bortfall. Sammanlagt har 29 av 59 svarat korrekt och bortfallet är en person.

Diagram 7

Verksamhetslängd inom nuvarande yrke?

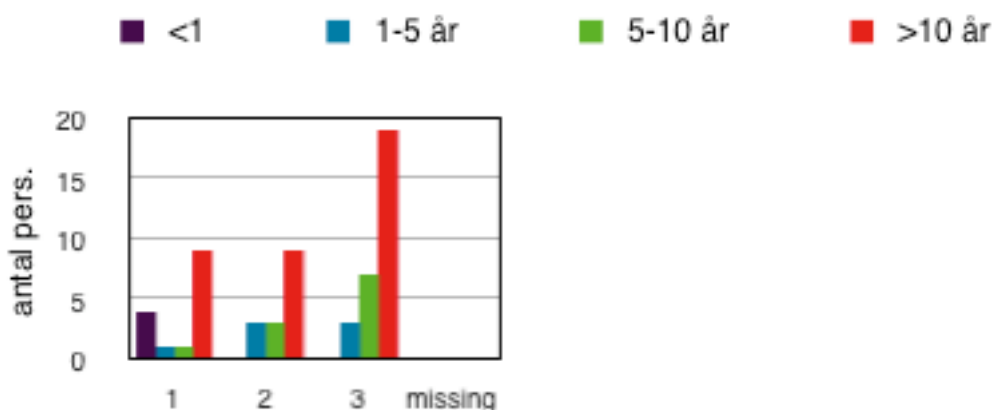
1. < 1   1- 5 år   5- 10 år   > 10 år

Kommentar diagram: Av totalt 67 respondenter har 67 svarat. 7,5 % har varit verksamma inom sitt nuvarande yrke i 1 år eller mindre, 10,4 % har varit verksamma i 1- 5 år, 16, 4 % i 5- 10 år och 65, 7% i 10 år eller mer.

Diagram 8

Fall 1. Under vårterminen pågår överflyttningsarbetet av sexåringar från förskolan till förskoleklassen i samma rektorsområde. Under ett möte mellan pedagogerna undrar en pedagog från förskoleklassen om det finns några stökiga eller bråkiga barn i gruppen, som han/hon bör veta om innan barnen kommer till förskoleklassen. Får pedagoger i förskola och grundskola utbyta denna information utan samtycke från vårdnadshavare?

Hur länge har du varit verksam inom ditt nuvarande yrke?

1. Förskolepedagogerna ska lämna ut sådana uppgifter om barn/elver till lärarna i förskoleklassen
2. Nej, eftersom förskola, förskoleklass och skola tillhör olika myndigheter
3. Nej, man bör inte utbyta sådana uppgifter om barn/elever mellan förskola och skola

Kommentar diagram: Av totalt 67 respondenter av 67 svarat. Av de lärare som har den längsta yrkeserfarenheten svarar 19 av 37 att man inte bör utbyta sådana uppgifter om barn/ elever till lärarna i förskolan. I samma erfarenhetskategori svarar 9 lärare att grundskola och förskola är 2 olika myndigheter, resterande 9 lärare svarar att

förskolan ska lämna ut sådana uppgifter. Av de lärare som varit yrkesverksamma i 5-10 år svarar 7 av 11 lärare att man inte bör utbyta sådana uppgifter, 3 svarar att grundskolan och förskolan tillhör olika myndigheter och 1 svarar att förskola ska lämna ut sådana uppgifter. Bortfallet är noll. Vi trodde att de som hade längre erfarenhet skulle ha mer kunskap rörande sekretessfrågor då de haft större möjlighet att stöta på problematiska händelser i verksamheten rörande ämnet. Vi ser dock inget samband mellan lärare som har längre erfarenhet och deras svarsfrekvenser i denna fråga.

Diagram 9

Hur agerar du om någon ringer till verksamheten och vill ta del av något barns/ elevs IUP?

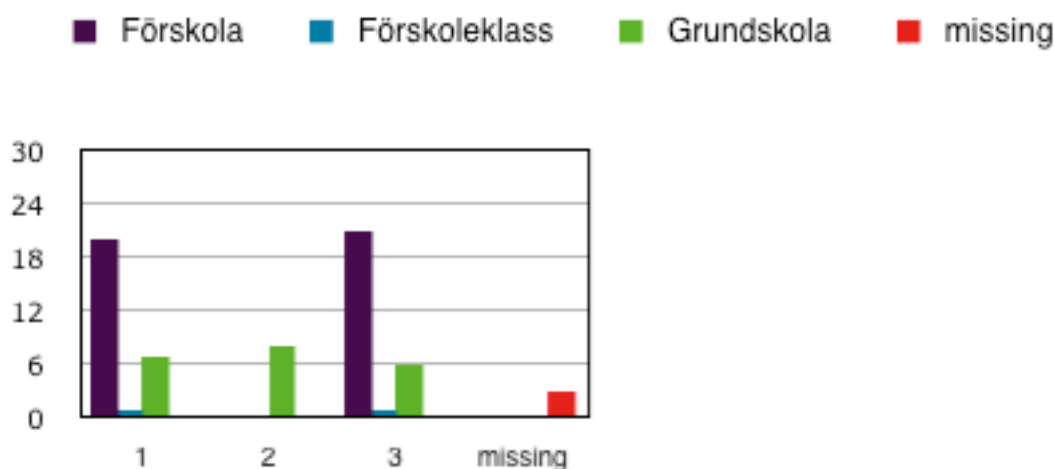

1. Nej, alla IUP är sekretessbelagda
2. Ja, en IUP är alltid en allmän offentlig handling
3. Jag gör en bedömning om IUP: n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet

Kommentar diagram: Av totalt 67 respondenter har 64 svarat. De två största svarsfrekvenserna på denna fråga är ”Nej, alla IUP är sekretessbelagda ” (42 %) och ”Jag gör en bedömning om IUP:n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet” (42 %). 12 % har svarat att ”Ja, en IUP är alltid en allmän offentlig handling. Bortfallet är 4, 5 %.

Diagram 10

Vilken verksamhet arbetar du inom?

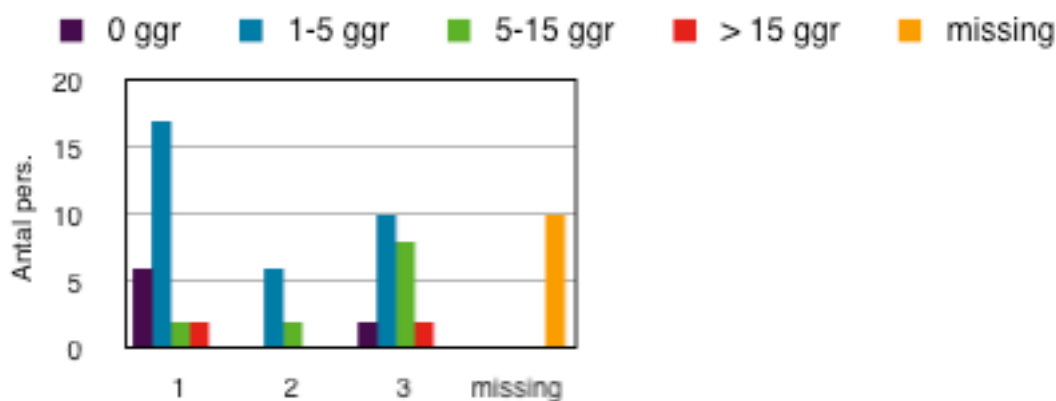
Hur agerar du om någon ringer till verksamheten och vill ta del av något barns/ elevs IUP?

1. Nej, alla IUP är sekretessbelagda.
2. Ja, en IUP är alltid en allmän offentlig handling.
3. Jag gör en bedömning om IUP:n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet.

Kommentar diagram: Av total 67 respondenter 64 svarat. Här ser vi att i förskolan och i förskoleklass tror ingen att en IUP är en allmän offentlig handling vilket 8 personer tror i grundskolan. I förskola väljer flertalet (21 stycken) svaret att de gör en bedömning om IUP: n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet. Medan i grundskolan väljer majoriteten (8 stycken) svaret att en IUP är alltid en allmän offentlig handling. Bortfallet är här 3 personer. När vi ställer variabel verksamhet mot fråga om någon får ta del av IUP diagram ser vi att lärare i förskola, förskoleklass och grundskola inte delar uppfattningen om hur de ser på en IUP. Nästan hälften av respondenterna i förskolan säger att IUP alltid är ett sekretessbelagt dokument. Lärarna i grundskolan skiljer ut sig genom att en dryg tredjedel svarar att IUP alltid är en allmän offentlig handling.

Diagram 11

Hur många gånger under de senaste två åren har det uppstått situationer där du har fått reflekterat kring sekretessfrågor?

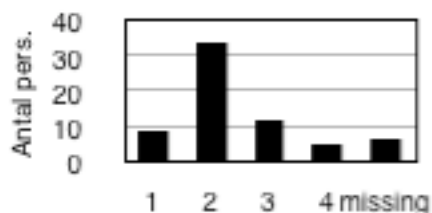
Hur agerar du om någon ringer till verksamheten och vill ta del av något barns/ elevs IUP?

1. Nej, alla IUP är sekretessbelagda.
2. Ja, en IUP är alltid en allmän offentlig handling.
3. Jag gör en bedömning om IUP:n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet.

Kommentar diagram: Av totalt 67 respondenter har 57 svarat. Majoriteten av de svarande har reflekterat kring sekretess 1-5 gånger under de senaste 2 åren och i den kategorin har flest (17 st) svarat att “Nej, alla IUP är sekretessbelagda”. Bland de som reflekterat kring sekretess 5-15 gånger (12 st) har det största antalet (8 st) svarat “Jag gör en bedömning om IUP:n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet” 8 personer har reflekterat kring sekretess 0 gånger och i den gruppen har de flesta (6 st) svarat “ Nej, alla IUP är sekretessbelagda”. Bland de som tycker sig reflekterat mest kring sekretess (4 st) är fördelningen fördelat jämt mellan två svarsalternativ “ Jag gör en bedömning om IUP:n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet” (2 st) och “Nej, alla IUP är sekretessbelagda” (2 st). 8 stycken personer har svarat “Ja, en IUP är alltid en allmän offentlig handling” och 6 personer av dem har reflekterat 1-5 gånger och 2 stycken har reflekterat 5-15 gånger. Bortfallet är här 10 stycken personer.

Diagram 12

Hur många gånger under de senaste två åren har det uppstått situationer där du har fått reflekterat kring sekretessfrågor?

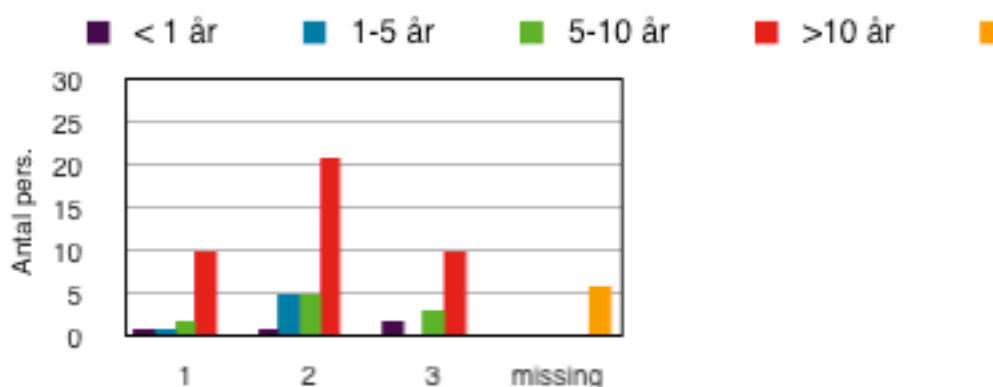

1. 0 ggr   2. 1- 5 ggr   3. 5- 15 ggr   4. >15 ggr

Kommentar diagram: Av totalt 67 respondenter har 60 svarat. En övervägande del 50, 7 % har reflekterat 1-5 ggr kring sekretess det senaste två åren. 7, 5 % av respondenterna har reflekterat mer än 15 ggr det senaste två åren. Bortfallet är 10, 4 %

Diagram 13

Hur länge har du varit verksam inom ditt nuvarande yrke?

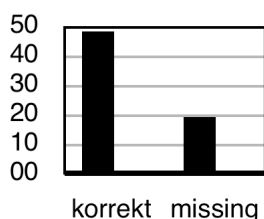
Två kollegor från olika avdelningar/klasser som inte har någon kontakt med varandras elever/barn pratar om ett barn/elev vars föräldrar nyligen skilt sig. Kollegorna pratar problematiska händelser kring barnet och föräldrarna. Vad säger sekretesslagen om informationsbyte mellan klasser/avdelningar av denna karaktär?

1. Nej, det är oetiskt agerande enligt lärares yrkesetiska regler
2. Nej, de får inte avslöja förhållande kring ett barn/elever och dess anhöriga enligt sekretesslagen.
3. Ja, alla inom samma verksamhet bör ha information om barn/elever och dess anhöriga.

Kommentar diagram: Av total 67 respondenter har 61 svarat. Den största gruppen 21 respondenter som har varit verksam i 10 år eller mer har svarat korrekt att man inte får avslöja personliga förhållanden kring ett barn/elever. Inom samma kategori är de andra 20 jämt fördelade över det 2 resterande svaren. Bortfallet är 6 st. Vi ser här ett samband mellan de som har längst erfarenhet och deras kunskap i sekretessfrågor. Den grupp som har flest korrekta svar är också den största gruppen i undersökningen när vi en gör frekvens på variabel verksamhetslängd.

Diagram 14

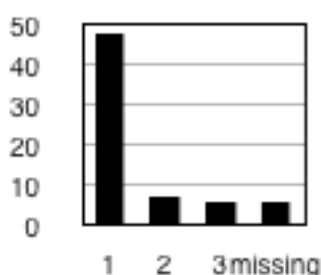
Fråga 3. BVC/ skolsköterskan kommer på besök till förskolan/ skolan, får du lämna information om ett specifikt barns sociala problem i hemmet med henne/ honom?

Kommentar diagram: Av total 67 respondenter har 48 svarat korrekt. I förskola och grundskola gäller olika sekretessbestämmelser i denna fråga. I grundskolan är det tillåtet att lämna information till skolsköterskan medan det i förskolan inte är tillåtet utan samtycke från vårdnadshavare. 72 % står för det korrekta svaret både i förskolan och grundskolan. Vid genomgång av enkäterna har vi förstått att frågan är svårbesvarad. Flera av respondenterna har uttryckt att det inte finns tillräcklig information för att kunna svara på frågan. I flera stadsdelar vet vi av erfarenhet att man har utarbetat generella samtyckesblanketter mellan BCV och förskola som vårdnadshavare skriver under. Flera av respondenterna har i skrift påpekat just detta vid frågan i enkäten. Det innebär att förskolans personal kan lämna information utan samtycke på daglig basis vid kontakt med BVC.

Diagram 15

En mamma som inte är vårdnadshavare ringer till verksamheten och vill veta vilka klasskamrater/barn dottern leker med under dagarna på förskolan/skola. Lämnar du ut uppgiften till mamman?

1. Sekretessbelagda uppgifter kan aldrig lämnas ut utan samtycke från vårdnadshavaren
2. Ja, föräldrarna har alltid rätt att ta del av uppgifter som rör deras barn
3. Ja, uppgifterna är allmänna offentliga handlingar

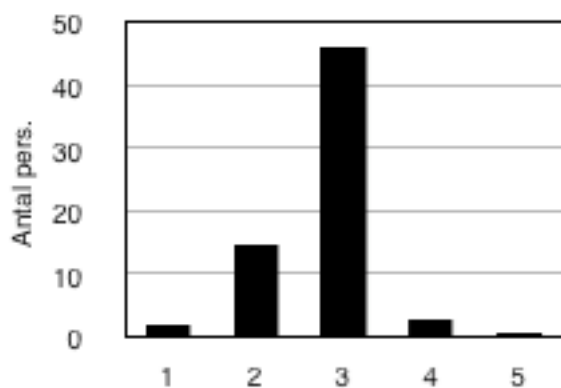
Kommentar diagram: Av total 67 respondenter har 61 svarat. 71,6 % av respondenterna har svarat korrekt att sekretessbelagda uppgifter inte kan lämnas ut utan samtycke. 10,4 % har svarat att föräldrar alltid har rätt att ta del av uppgifter och 9 % har svarat att uppgifterna är allmänna offentliga handlingar. Här är det intressant att se hur många som svarat korrekt på frågan. Det är lika intressant att se att såpass många inte känner till vad som gäller i enlighet sekretesslagen. Resultatet av denna

fråga motbevisar vår hypotes eftersom lärarna här visar på goda kunskaper i frågan om hur sekretessbelagt material ska hanteras. Bortfallet är 9 %.

Diagram 16

Hur mycket uppmärksammar arbetsledningen frågor kring sekretess?

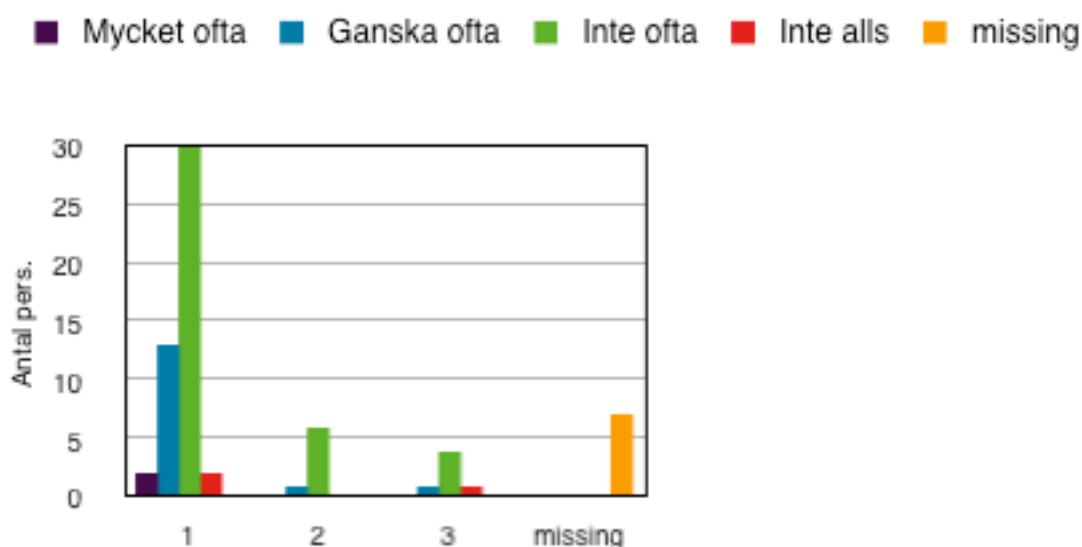

1. mycket ofta   2.ganska ofta   3. inte ofta   4.inte alls   5 missing

Kommentar diagram: Av total 67 respondenter har 66 svarat. En majoritet av respondenterna 68, 7 % svarar att arbetsledningen uppmärksammar frågor kring sekretess inte ofta. Endast 3 % svarar att arbetsledningen uppmärksammar frågor kring sekretess mycket ofta. 15 % hamnar i kategorin ganska ofta. Bortfall 1, 5 %. Det är av intresse att en betydande del av respondenterna anser att arbetsledningen sällan uppmärksammar frågor kring sekretess.

Diagram 17

Hur mycket uppmärksammar arbetsledningen frågor kring sekretess?

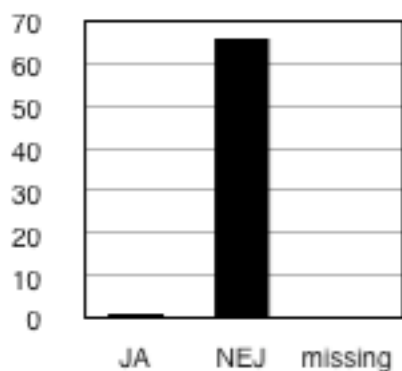
En mamma som inte är vårdnadshavare ringer till verksamheten och vill veta vilka klasskamrater/barn dottern leker med under dagarna på förskolan/skola. Lämnar du ut uppgiften till mamman?

1. Sekretessbelagda uppgifter kan aldrig lämnas ut utan samtycke från vårdnadshavare
2. Ja, föräldrarna har alltid rätt att ta del av uppgifter som rör deras barn
3. Ja, uppgifterna är allmänna offentliga handlingar

Kommentar diagram: Av total 67 respondenter har 60 svarat. Den största gruppen 30 respondenter svarar korrekt att sekretessbelagda uppgifter aldrig kan lämnas ut utan samtycke och de befinner sig i kategorin som anser att arbetsledningen inte ofta uppmärksammar frågor kring sekretess. Det är också i den gruppen de flesta felsvaren ligger. Borfallet är 7 personer.

Diagram 18

Om någon ringer till förskolan/skolan anonymt och begär ut klasslistor/närvarolistor, lämnar du uppgiften?

Kommentar diagram: Av total 67 respondenter har 67 svarat. 1, 5% har svarat korrekt att man får lämna ut klasslistor/närvarolistor. 98, 5 % har svarat att det inte är tillåtet att lämna ut klasslistor/ närvarolistor om någon begär de. Närvaro och klasslistor är allmänna offentliga handlingar i enlighet med offentlighetsprincipen. Vem som helst har rätt att ta del av dessa uppgifter om det inte det inte finns misstanke om att personen uppgifterna handlar om kan lida men (Bengtsson, Hans & Svensson Krister 2006) . En identitetsskyddad person ska aldrig finnas med i några listor på en förskola och grundskola.

7. Resultat och diskussion

7.1 Förskolan och grundskolan som organisation

Enligt Christensen (2005) tolkar vi att förskolan och grundskolan är multifunktionella organisationer och det innebär att förutom att organisationen är utsatt för mycket kritik och insyn också att förskolans och grundskolans uppdrag kan vara svårt att genomföra på alla plan då det finns många olika mål att ta hänsyn till i organisationens. Den kunskapsbristen vi sett tror vi bero delvis på att förskolan och grundskolan är just multifunktionella organisationer. Grundskolan och förskolan har många olika mål som ska uppnås inom ramarna av en uppsatt budget. Vissa delar av förgrundskolans och grundskolans uppdrag kommer i kläm och sekretesslagen kan vara ett sådant område som prioriteras mindre. Det kan vara en av de möjliga faktorerna till att vi ser en kunskapsbrist om sekretessproblematik hos lärarna som deltog i vår enkätundersökning.

Christensen et. al. (2005) menar att organisationer också kan förstås i förhållande till traditioner och kulturer som uppstår inom organisationen, samt hur organisationen styrs av ledningen. Vår enkätstudie visar att det finns en bristande kunskap rörande sekretessproblematik bland lärare verksamma i både förskolan och i grundskolan. Enkätstudien visar även att det är ett lågt antal lärare som tycker att deras arbetsledning uppmärksammar frågor kring sekretessproblematik. Vi trodde oss kunna se ett samband mellan den låga kunskapen hos lärare och hur ofta arbetsledningen uppmärksammar sekretessproblematik. Vi såg dock inte det samband vi trodde att vi skulle se mellan ovanstående faktor och kunskapsbristen. Det kan vara så att organisationen har en aktiv ledning som uppmärksammar frågor om sekretessproblematik men att ledningen inte har aktörerna med sig. Christensen (2005) menar utifrån ett institutionellt perspektiv sett att organisationer kan vara trögförändrade pga. att interna normer, värderingar och regler påverkar besluts som fattas i organisationen. I dessa organisationer är det svårare för ledningen att få organisationen att följa den riktning ledningen vill. Ur det perspektivet kan förskolan och grundskolan inte vara helt oproblematiske för ledningen att styra.

I enkätfrågan om lärare i förskolan vid en överflyttning skulle utbyta information svarade 25 av 42 lärare i förskolan att man inte skulle utbyta sådan information mellan förskola och grundskola. Medan 10 av 18 i grundskolan anser att man ska utbyta sådan information. Vi såg skillnader i hur lärarna svarade på frågan beroende på vilken verksamhet det befann sig i. Trots att förskollärarna är fler tycker vi att vi ser en skillnad. I grundskolan tycker majoriteten att man ska utbyta sådan information och majoriteten i förskolan tycker det inte. Grundskolan och grundskolan lyder här under samma sekretessbestämmelser och det som gäller är att information ej kan utbytas mellan myndigheter så framställde den i frågan. När lärarna lyder under samma sekretessbestämmelser som i detta fall varför skulle det då vara en skillnad i lärarnas hantering av information av denna karaktär. Enligt ett organisationsteoretiskt perspektiv tycker vi oss kunna urskilja ett mönster i hur lärarna i de olika organisationerna ser på hantering av den typ av information som det rör sig om i detta fall. Aktörerna i de olika myndigheter som förskola och grundskola är agerar ur ett institutionellt perspektiv sett utifrån de handlingsmönster som är accepterade inom

organisationen och de erfarenheter som fungerat bra innan. Detta kallas enligt Christensen et. al att organisationen agerar utifrån en lämplighetslogik (s. 13).

I frågan som handlar om IUP och hur de agerar om någon anonym ringer och vill ta del av en IUP som inte är sekretessbelagd svarar cirka hälften av lärarna att de inte skulle lämna ut uppgifterna till personen ifråga fast offentlighetsprincipen säger att allmänheten har rätt att ta del av IUP: n. Vid frågan om hur lärarna skulle agera om någon anonymt ringer till verksamheten och begär ut klass- och närvarolistor svarar 98, 5 % att de inte skulle göra det. Det visar att en skrämmande stor del av lärarna inte vet hur en allmän offentlig handling ska hanteras eller att de inte vet att en IUP och klass- och närvarolistor är allmänna offentliga handlingar. Dessa två frågor anser vi vara grundläggande att känna till i förskolan och grundskolan och en självklarhet för lärare att kunna hantera i sitt vardagliga arbete.

Kanske kräver hantering av frågor som rör sekretessproblematik formell struktur i en organisation för att fungera. Christensen et. al menar (2005) att om inte en struktur för organisationen medvetet formas kommer strukturen att forma sig själv av individerna i strukturen genom de normer och värderingar som finns i organisationen. Utifrån Christensens resonemang menar vi att om inte rutiner och struktur finns för hur frågor kring sekretess ska hanteras i förskolans och grundskolans organisation kommer dessa att växa fram ändå. Karaktären på rutinerna präglas då av aktörernas normer, värderingar och erfarenheter. Ledningen på förskola eller grundskola kanske har tryckt på vikten av hur handlingar och uppgifter ska hanteras och försökt skapa rutiner kring detta men får inte med sig alla aktörer i förändringen. Bakka et. al. (2006) visar att organisationen blir påverkad av den kultur där normer och regler styr hur gruppen ser på vad som händer och tillvägagångssätt i organisationen. I ljuset av detta drar vi slutsatsen att då gruppen är väsentlig. Förändringsarbetet kan på så vis se på olika ut beroende på hur kulturen i grupper ser ut. Arbetslag i förskola och grundskola kan ha vara olika effektiva och mottagliga när det gäller att ändra strukturen i verksamheten. Det går dock inte att lägga den bristande kunskapn enbart på den enskilde individen för alla lärare ingår i offentliga organisationer.

Vi trodde att vi skulle kunna se ett klart samband mellan lärarnas erfarenhet inom yrket och deras kunskaper kring sekretessproblematik, det vill säga att de lärare som har lång erfarenhet har mer kunskap i sekretessfrågor. Vår hypotes i detta fall har varit svår att se. Vi anser det vara ett självklart samband, rent krasst skulle vi kunna säga: har du mer erfarenhet så kan du mer. Det kan vara så som Christensen (2005) menar att de regler, normer och värderingar som finns i gruppen i dessa verksamheter är det som styr hur de hanterar sekretessproblematik. Det tillvägagångssätt gruppen skapat för hantering av sekretessfrågor behöver inte vara korrekta men har fungerat och på så vis lever handlingsmönstren kvar.

En annan möjlig bidragande faktor kan vara hur lärare ser på vad som är sekretessproblematik. Övervägande delen lärare i enkäten svarar att de har reflekterat kring sekretessproblematik 1- 5 ggr det två senaste åren. Deras svar får oss att undra över vad de i själva verket anser vara sekretessproblematik. Hade de haft en större medvetenhet om sekretess anser vi att alla lärare borde ha svarat att de reflekterat 15 gånger eller mer under de två senaste åren, eftersom sekretessfrågor genomsyrar hela förgrundskolan och skolans vardagliga verksamhet. Även här avspeglas gruppens

normer, regler och värderingar i hur gruppen ser på sekretessproblematik är för något och hur de agerar därefter.

8. Slutsats

Vi har visat att vår hypotes om att lärare har bristfälliga kunskaper om offentlighets- och sekretesslagstiftningen på ett övergripande plan. Om hypotesen skulle ges stöd skulle lärarna som grupp ha fel på över 50 % av hela enkäten. Vi har i resultatet av enkätfrågorna sett att lärarna som grupp hamnar på en låg kunskap ställt mot hela enkäten. Totalt kunde enkäten ge åtta antal korrekta svar. Resultatet vi fått som de korrekta svarsfrekvenserna visar i resultatdelen styrker delvis vår hypotes för det visar på en relativt stor kunskapsbrist i hela lärarkategorin enligt oss. Vi trodde att vi skulle få se skillnad på lärarnas kunskap beroende på om: yrkesverksamhet, erfarenhet inom läraryrket, hur ofta de reflekterat kring sekretessproblematik och hur ofta ledningen uppmärksammar frågor kring sekretessproblematik.

Det har visat sig vara svårt att se samband mellan de olika variabler och lärares kunskap i frågor kring sekretessproblematik. Det visade sig att de olika kategorierna vi delat in lärarna i blev extremt ojämnt fördelade inom kategorierna. Som till exempel i kategorin yrkesverksamhet där en så stor del som 67,7% av de deltagande finns i förskolans verksamhet. Det har gjort att sambanden inte blir riktigt tillförlitliga

9. Didaktiska konsekvenser

” Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i grundskolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom grundskolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö (1 kap. 2 §).” (Skolverket, Läroplan för grundskolan 2006:3)

Vad blir den didaktiska konsekvensen av att en myndighet inte tar hänsyn till de bestämmelserna om sekretess som finns att följa? Hur kan barn och elever drabbas av den bristande kunskap om sekretess vi sett hos en majoritet av lärarna som deltog i vår enkätundersökning? Vår uppfattning är att en myndighet är just en myndighet för att den bygger på offentlighetsprincipen som bland annat innebär allmänna handlingars offentlighet. Sekretesslagen finns för skydda den enskilda personens integritet. Problematiken som uppstår i att förskolan och grundskolan har flera mål att uppfylla verkar vara att sekretessbestämmelser och offentlighetsprincipen prioriteras mindre än andra områden. Som vi ser det ruckas en myndighets grundläggande principer som demokrati när dessa bestämmelser inte följs. För den enskilda individen innebär detta i sin tur att hon/han inte har de skydd som bestämmelserna finns till för, som t.ex. att handlingar och uppgifter som egentligen är sekretessbelagda lämnas ut eller att handlingar och uppgifter som är offentliga undanhålls. Har man tillräcklig kunskap om sekretessbestämmelserna som gäller i förskola vet man både vad man får och inte får yppa för information.

Elevers och barn som tillexempel är i behov av särskilt stöd kan hamna i kläm om lärare i förskolan och grundskolan inte känner när de ska och har rätt att bryta sekretessen. Generalklausulen ska tillämpas i det fall läraren anser att uppgifter har prioritet före det sekretessen avser värna om. Den ska endast användas i speciella fall och ytterst aktsamt. “Vid övergången till nya verksamheter ska särskild uppmärksamhet ägnas de barn som behöver särskilt stöd” (Skolverket, Läroplanen för förskolan. 2006).

Vi anser att den didaktiska konsekvensen om bestämmelsen om generalklausulen inte används när den ska användas kan bli att barn och elever kanske inte får det stöd och den stimulans de behöver i förskolans och grundskolans verksamhet. Om den istället används oaktsamt och slentrianmässigt kan det innebära att barn eller elever kan ta skada av den utlämnade informationen. Då kan den didaktiska konsekvensen bli att ett barn eller en elev bemöts utifrån en bild som stämde i en kontext men som inte behöver stämma i den nya kontexten.

Kunskapsbrist om sekretess kan innebära att individerna inte har de skydd som lagen säger att de har rätt till. Läraruppdraget idag innebär inte bara att lära barn och elever lära sig att läsa, skriva och räkna utan har blivit mer komplext än så. Frågan är hur mycket utrymme det finns för lärare att sätta sig in i de lagtexter och förordningar som det krävs att de ska kunna för sin yrkesroll? En lärares yrke innebär oftast att det inte finns tid över till pedagogiskdiskussioner utöver de pedagogiska diskussioner som rör elevvård och andra ämnen som finns på diskussionsagendan för att ledningen vill att ämnet ska behandlas. Dessutom har barn- och elevgrupperna ökat i storlek de

senaste åren. Även dokumentation av olika slag har ökat de senaste åren som till exempel *individuella utvecklingsplanen* (IUP). Det är uppgifter som lagts på lärare utöver det redan befintliga arbetsuppgifterna. Som konsekvens av ökad dokumentation av olika slag som t.ex. IUP har läraren fler uppgifter av känslig karaktär att handskas med i sin vardag. Lärarna visade i vår undersökning en anmärkningsvärt låg kunskap och vi ser att sekretessproblematik är ett område som inom en snar framtid bör prioriteras.

10. Referenser

10.1 litteratur

Bengtsson, Hans & Svensson Krister. (2006). *Ansvar och sekretess i förskola, skola och fritidshem*. Stockholm: Liber.

Christensen, Tom, Laegreid, Roness, G. Paul, Røvik, Arne, Kjell. (2005). *Organisationsteori för offentlig sektor*, Upplaga 1:1, Malmö: Liber

Egil, Bakka, Fivelsdal, F. Jörgen, Linkvist, Lars. (2006). *Organisationsteori: struktur- kultur- processer*, Upplaga 5:1, Liber: Malmö

Olsson, Staffan. (2006). Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola. Studentlitteratur: Lund

Rimsten, Olle. (2006). Skolhemligt? Offentlighet och sekretess i förskola, grundskola och gymnasieskola samt PUL. Falköping: Elanders Gummesson.

Sekretess i elevernas intresse- Dokumentation, samverkan och integritet i skolan. (2003). Statens offentliga utredningar. SOU 2003: 103. Stockholm

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt. (2007). *Handlingsoffentlighet och sekretess*. Poland: Pozkal

Skolverket (2006) *Läroplanen för förskolan Lpfö 98*. Fritzes förlag. Stockholm.

Skolverket (2006) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo 94*. Fritzes förlag. Stockholm

Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Polen: Studentlitteratur.

Trost, Jan. (2007). *Enkätboken*. Polen: Studentlitteratur.

10.2 Webbssidor

Tryckfrihetsförordningen: http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_6062.aspx

PUL: <http://www.notisum.se/rnp/sls/LAG/19980204.htm>

10.3 Övriga referenser

(Telefonsamtal med Irene Reuterfors- Mattsson jurist vid Sveriges kommuner och landsting 080707)

11. Bilaga

11.1 Enkäten

Hej. Vi är två studenter som heter Malena Magnusson och Annsofie Anulf som skriver examensarbete som handlar om tjänstemäns kunskap kring sekretessproblematik och hur scenarior kring sekretessproblematik hanteras. Den här undersökningen är anonym. Det handlar om sammanlagt 17 frågor. Vi är väldigt tacksamma för er medverkan. När du svarar på frågorna, utgå alltid från den verksamhet du själv är aktiv i. Arbetar du dock i både skola och i fritidsverksamhet utgå från skolans verksamhet.

Den första sektionen består av 8 frågor som rör din bakgrund, erfarenhet och den organisationen du arbetar inom.

1. Man Kvinna

2. Ålder

< 25 år 25- 40 år 40- 55 år > 55 år

3. Vilken är den högsta form av utbildning du har?

- Barnskötarutbildning
- Annan gymnasieutbildning
- Förskollärarseminaret
- Lärarprogrammet högre åldrar
- Lärarprogrammet lägre åldrar
- Annan universitetsutbildning/högskoleutbildning
- Annat _____

4. Utbildningens längd

- 1-3 år gymnasial utbildning
- 1- 3 år universitetsutbildning/högskoleutbildning
- 3-6 år universitetsutbildning/högskoleutbildning

5. Är du

tillsvidareanställd timanställd på vikariat månadsvis timanställd

6. Vilken verksamhet arbetar du inom

förskola förskoleklass grundskola

7. Hur länge har du varit verksam inom ditt nuvarande yrke?

< 1 1-5 år 5- 10 år > 10 år

8. Hur många gånger under de två senaste åren har det uppstått situationer där du har fått reflektera kring sekretessfrågor?

Ange siffra _____

9. Hur mycket uppmärksammar arbetsledningen frågor kring sekretess?

mycket ofta   ganska ofta   inte ofta   inte alls

Här följer 7 kunskapsfrågor rörande offentlighetsprincipen och sekretesslagen. Vid alla frågor i denna sektion kryssar du i ett svarsalternativ med undantag från fråga 4 där flera är möjliga.

1. Kan en IUP som inte är sekretessbelagd förvaras öppet på skrivbordet i lärarrummet eller på avdelningen?

Ja
 Nej

2. Hur agerar du om någon ringer till verksamheten och vill ta del av något barns/elevs IUP?

Nej, alla IUP är sekretessbelagda
 Ja, en IUP är alltid en allmän offentlig handling
 Jag gör en bedömning om IUP:n innehåller sekretessbelagt material och lämnar ut den om så inte är fallet

3. Om någon ringer till förskolan/skolan anonymt och begär ut klasslistor/närvarolistor, lämnar du ut uppgiften?

Ja   Nej

4. Vilka allmänna handlingar ska diarieföras (ska först registreras och sedan förvaras på samma ställe som andra allmänna handlingar)? Här får du kryssa i flera svarsalternativ.

ett brev till dig som är adresserat till skolan
 e- post från föräldrar
 IUP
 minnesanteckning för t ex utvecklingssamtal
 protokoll förda vid lärarmöten
 Reklam

5. Har du rätt att lämna uppgifter till media om hur du trivs på din skola/förskola?

- Ja, uppgifter som är sekretessbelagda kan alltid lämnas ut
- Nej, du bör aldrig lämna ut uppgifter till media
- Ja, om ingen lokal bestämmelse om lojalitet har upprättats vid din arbetsplats
- Nej, som tjänsteman i en myndighet bör du inte lämna ut uppgifter om din arbetsplats till allmänheten

6. BVC/ skolsköterskan kommer på besök till förskolan/skolan, får du då lämna information om ett specifikt barns sociala problem i hemmet med henne/honom?

- Ja
- Nej

7. Hur många gånger under de två senaste åren har det uppstått situationer där du har fått reflektera kring sekretessfrågor?

- 0 gr
- 1- 5 gr
- 5- 15 gr
- >15 gr

I nedanstående sektion följer 4 fiktiva scenarion kring sekretessproblematik i förskola och skola. Du ska bara fylla i ett svarsalternativ per fråga. När du svarar på frågorna, utgå alltid från den verksamhet du själv är aktiv i. Arbetar du dock i både skola och i fritidsverksamhet utgå från skolans verksamhet.

1. Under vårterminen pågår överflyttningsarbetet av sexåringar från förskolan till förskoleklassen i samma rektorsområde. Under ett möte mellan pedagogerna undrar en pedagog från förskoleklassen om det finns några stökiga eller bråkiga barn i gruppen, som han/hon bör veta om innan barnen kommer till förskoleklassen. Får pedagoger i förskola och grundskola utbyta denna information utan samtycke från vårdnadshavare?

- Förskolepedagogerna ska lämna ut sådana uppgifter om barn/elever till lärarna i förskoleklassen
- Nej, eftersom förskolan, förskoleklass och skola tillhör olika myndigheter
- Nej, man bör inte utbyta sådana uppgifter om barn/elever mellan förskola och skola

2. Två kollegor från olika avdelningar/klasser som inte har någon kontakt med varandras elever/barn pratar om ett barn/elev vars föräldrar nyligen skilt sig. Kollegorna pratar problematiska händelser kring barnet och föräldrarna. Vad säger sekretesslagen om informationsbyte mellan klasser/avdelningar av denna karaktär?

- Nej, det är oetiskt agerande enligt lärares yrkesetiska regler
- Nej, de får inte avslöja personliga förhållanden kring ett barn/elever och dess anhöriga enligt sekretesslagen

Ja, alla inom samma verksamhet bör ha information om barn/elever och dess anhöriga

3. En mamma som inte är vårdnadshavare ringer till verksamheten och vill veta vilka klasskamrater/barn dottern leker med under dagarna på förskolan/skolan. Lämnar du ut uppgiften till mamman?

Sekretessbelagda uppgifter kan aldrig lämnas ut utan samtycke från vårdnadshavaren

Ja, föräldrarna har alltid rätt att ta del av uppgifter som rör deras barn

Ja, uppgifterna är allmänna offentliga handlingar

4. Zlatan och hans familj ska flytta till annan kommun. Eftersom Zlatan har koncentrationssvårigheter och varit stökig pga. sociala problem i hemmet har han haft extra stöd i undervisningen/ verksamheten. Nu vill hans nuvarande pedagog tala om för pedagogen på den nya skolan/ förskolan om problematiken kring Zlatan för att han ska kunna få extra stöd även på den nya skolan/ förskolan. Föräldrarna har inte gett sitt samtycke till att informationen lämnas ut till den nya pedagogen. Kan pedagogen lämna ut dessa uppgifter till pedagogen på den nya skolan/förskolan?

Man får inte undanröja några uppgifter om personliga förhållanden

Man får tala om att Zlatan är i behov av extra stöd pga. av hans koncentrationssvårigheter

Man får berätta att han är i behov av extra stöd men får absolut inte berätta varför

Man bör berätta att Zlatan har sociala problem i hemmet men inte att han är i behov av extra stöd

Vi vill än en gång tacka för er medverkan. Var vänlig lägg tillbaka den ifyllda enkäten i lådan du hämtade enkäten ifrån

Med vänlig hälsning/Annsofie och Malena